

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Факультет психології

Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

На правах рукопису

Рогач Яна Ігорівна

**ОПТИМІЗАЦІЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО
ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ШКІЛЬНЕ
СЕРЕДОВИЩЕ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

за спеціальністю 231 «Соціальна робота»

галузі знань 23 Соціальна робота

за освітньо-професійною програмою «Соціальна педагогіка»

Рівень вищої освіти: перший

Науковий керівник:

Кандидат педагогічних наук

Доцент кафедри соціальної реабілітації

та соціальної педагогіки

Гук О.Ф.

Допустили до захисту в ЕК

Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Завідувач (ка) кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ОПТИМІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	5
1.1. Визначення суті понять «інклюзивна освіта», «діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами», «адаптація в шкільне середовище», «оптимізація адаптації»	5
1.2. Проблеми в адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами: особистісні та міжособистісні	13
1.3. Проблеми в оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище	20
ВИСНОВОК ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	24
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	25
2.1. Емпіричне дослідження щодо вивчення рівня адаптації дітей молодшого шкільного віку дітей молодшого шкільного віку дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами ...	25
2.2. Сценарій заняття з елементами тренінгу для дітей молодших класів для знайомства та оптимізації адаптації дитини молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище	49
ВИСНОВОК ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	54
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	56
3.1. Шляхи оптимізації адаптації індивідуалізовані під тип порушення дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами	56
3.2. Вправи – як шлях оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище	63
ВИСНОВОК ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	68
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Останні роки у всьому світі відмічається значне збільшення кількості дітей, які потребують додаткової уваги суспільства через те, що мають порушення у стані фізичного чи психічного розвитку. Такі діти можуть важко оволодівати комунікативними навичками, усним та писемним мовленням. Формування комунікативної компетентності у дітей з особливими освітніми потребами обумовлене сучасними тенденціями в освіті. Сьогодні одним із найважливіших завдань удосконалення якості української освіти є формування особистісної готовності дітей до активного життя, до творчої самореалізації у суспільстві, тобто до формування розвинених навичок адаптації. Це стосується і дітей з особливими освітніми потребами так, як досі існує багато перешкод, що можуть призупиняти їх адаптацію в учнівський колектив. В Україні, за даними психолого-медико-педагогічної консультації з кожним роком кількість дітей, що потребують створення особливих умов життя і отримання освіти зростає, це понад 11% дитячого населення держави. Також, через такий виклик сьогодення як війна, багато дітей з особливими освітніми потребами стають переселенцями, що призводить до проблем адаптації в нове шкільне середовище. Дослідження всіх факторів, які призупиняють адаптацію дітей з особливими освітніми потребами в шкільне середовище може допомогти створити нові стратегії для розвитку навичок, що результати полегшать їх адаптацію.

Наукова соціально-педагогічна база на якій ґрунтується аналіз проблеми. Дослідження адаптації людини закладено в наукових працях та дослідженнях М. Вебера, Ч. Дарвіна, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, А. Дюссера, Е. Еріксона, А. Маслоу, Р. Мертона, Ж. Піаже, К. Роджерса, Г. Спенсера, З. Фрейда та інших. Їх праці присвячені вивченню загальних проблем в адаптації людини. Також вагомим внеском є праці А. Воробця, Н. Максимової, М. Матвєєвої, К. Мілютіної, В. Піскун, В. Синьова, В. Сорочинської, О. Хохліної. В них глибоко проаналізовані можливості створення психолого-педагогічних умов

для здійснення корекційного впливу на розвиток та допомогу в адаптації дітям з особливими освітніми потребами.

Отже, описана проблема є актуальною і важливою для сучасного суспільства і нормативного функціонування всіх членів у ньому.

Мета дослідження: дослідити проблеми в адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами та розробити шляхи оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище.

Предмет дослідження: проблеми процесу адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Об'єкт дослідження: адаптація дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільному середовищі.

Згідно з поставленою метою визначено такі завдання:

1. Розкрити сутність понять «інклюзивна освіта», «діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами», «адаптація в шкільне середовище», «оптимізація адаптації».

2. Визначити проблеми адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище.

3. Дослідити рівень адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище.

4. Розробити шляхи оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище.

Методи дослідження: теоретичні - аналіз, синтез, узагальнення; емпіричні – опитувальник Присяжнюк І.Ю. на вивчення рівня адаптації учня з ООП.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який склали 45 джерел та додатків. У роботі подано 20 малюнків. Загальний обсяг роботи 80 сторінок.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ОПТИМІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

1.1. Визначення суті понять «інклюзивна освіта», «діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами», «адаптація в шкільне середовище», «оптимізація адаптації»

Становлення особистості проходить багато важливих і відповідальних етапів, зумовлених зміною соціального статусу, розширенням діяльності та іншими соціально-особистісними факторами. Одним із таких етапів є початок шкільного навчання, перехід від залежного дитинства до засвоєння та відстоювання своєї позиції, бажання самостійно приймати життєві рішення, нести відповідальність за свої вчинки. Основні принципи адаптації дитини до соціальної ролі учня пов'язані з переживанням так званої кризи 6-го року, тобто з початком самореалізації дитини як учня початкової школи. Процес адаптації, зумовлений засвоєнням нових норм шкільного життя, посилює психофізіологічне напруження та таїть у собі ризик типових криз розвитку особистості. Тому необхідно створити відповідне соціальне середовище та забезпечити освітню підтримку першокласників, щоб допомогти їм адаптуватися до школи та запобігти дезадаптації [27].

Адаптація дитини з особливими освітніми потребами відбувається в умовах інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності та особливостей людей, залучення та включення до навчального процесу всіх його учасників. Інклюзивне навчання вважається протиположним інтернатному навчанню дітей з особливими освітніми потребами, суть якого полягає у тому, що діти з особливими освітніми потребами навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях і бути виключені із активного функціонування у суспільстві. Головна ідея інклюзивної освіти – це, те що жодна дитина не має відчувати себе

особливою в негативному значенні та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів [14].

Також інклюзивна освіта – це комплексний процес, який забезпечує рівний доступ до якісної освіти шляхом врахування індивідуальних особливостей та організації діяльності в закладах освіти на основі індивідуально-орієнтованих методів навчання. Визначення найбільш доцільних засобів і методів реалізації інклюзивної освіти базується на відповідному правовому, педагогічному, методичному, кадровому, матеріально-технічному та інформаційному забезпеченні [4].

Метою інклюзивної освіти є забезпечення рівного доступу до освіти в умовах загальноосвітнього простору, пристосованого в усіх сенсах до задоволення особливих освітніх потреб кожної дитини [40].

Інклюзивну освіту як систему освітніх послуг мають забезпечувати інклюзивні школи. Інклюзивна школа – це навчальний заклад, який адаптує свою навчальну програму та планування, фізичне середовище навчання, методи та формати, використовує ресурси, доступні в громаді, та залучає батьків та спеціалістів до надання освіти, надає спеціальні послуги, адаптовані до потреб кожної дитини, і забезпечує позитивну атмосферу в освітньому середовищі. Пріоритетом у сфері освіти для дітей з особливими потребами зараз є створення інклюзивного шкільного середовища, де всі діти навчаються разом у системі групового навчання за відповідною освітньою програмою, адаптованою до їхніх потреб. Рух до інклюзії призводить до змін у всіх аспектах освітньої практики [25].

Інклюзивна освіта існує на основі головних принципів та ідей, таких як:

- Кожна дитина унікальна, має свої таланти, потреби, здібності та особливості.
- Незважаючи на труднощі всі діти мають навчатись разом, в одному середовищі і мають вчитись сприймати людські відмінності.
- Заклади освіти мають визнавати усі потреби та особливості своїх учнів [28].

Організація освітнього процесу в рамках інклюзивного навчання для дитини з особливими освітніми потребами здійснюється наступним чином:

- Батьки мають подати заяву до вибраного закладу освіти, отримати висновок для визначення переліку спеціальних і додаткових послуг для дитини з особливими освітніми потребами, ознайомитись з порядком зарахування до закладу освіти, бути членом команди та брати участь у засіданнях шкільної групи фахівців індивідуального супроводу дитини з метою обговорення динаміки розвитку дитини.

- Органи управління освітою мають погоджувати рішення директора про утворення інклюзивних класів, виділяти кошти на забезпечення інклюзивного дизайну в закладі освіти та створення матеріально-технічної бази, забезпечувати підвищення рівня кваліфікації працівників закладу освіти.

- Керівник закладу освіти має вивчати документи подані батьками, матеріально-технічну базу, відповідність приміщень та фаховий рівень педагогів і погоджує рішення про створення інклюзивних класів, створювати умови, що відповідають принципам доступності, розробляти та затверджувати посадову інструкцію асистента вчителя з урахуванням потреби дитини молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, видавати наказ про зарахування дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

- Команда фахівців індивідуального супроводу дитини з особливими потребами мають здійснювати психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами, добирати програми, підручники та посібники, розробляти разом з батьками індивідуальний план розвитку дитини з урахуванням особливостей розвитку дитини [2].

Дії всіх суб'єктів інклюзивного навчального процесу регулюються Постановою КМУ від 15.09.2021 №957 "Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти" [31].

Діти, які потребують інклюзивної освіти, можуть і не мати інвалідності, але вони мають ООП тобто особливі освітні потреби. Згідно з Законом України

«Про освіту» дитина з ООП – «це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту». [32] Особа з особливими освітніми потребами - особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [32].

Класифікація дітей з особливими освітніми потребами:

- Діти з вадами слуху – це діти з порушенням слуху, діти, які спілкуються жестовою мовою.
- Діти з порушеннями зору – це незрячі діти, діти зі зниженою гостротою зору, діти з поганим зором.
- Діти з порушеннями мовлення – це діти з фонетичними порушеннями мовлення, або порушенням вимови окремих звуків.
- Діти з порушенням інтелектуального розвитку.
- Діти з аутизмом/із синдромом Дауна.
- Діти з ДЦП.
- Діти з порушенням психоемоційного розвитку [41].

Системи освітньої підтримки дітей з особливими освітніми потребами повинні базуватися на таких принципах:

- Принцип компетентності.
- Принципи нетворкінгу в професійній роботі.
- Принципи взаємодії з батьками.
- Принципи поєднання індивідуальних підходів і групових форм роботи.
- Принципи щоденної оцінки психофізичного стану дитини з метою визначення обсягу та характеру уроків та інших форм навчання дитини.
- Принципи щоденного обліку психофізичного стану дитини задля визначення об'єму і характеру занять та інших форм навчання, що проводяться з нею.
- Принцип пріоритетного формування якостей особистості, необхідних для успішної соціальної адаптації і інтеграції [39].

Загалом, адаптація до шкільного середовища відіграє важливу роль у життєдіяльності кожного школяра, який тільки вступив у заклад загальної середньої освіти.

Адаптація дитини до школи — це індивідуальний процес пристосування, зміни психіки дитини в умовах переходу до систематичного організованого шкільного навчання, функціонування в шкільному колективі. У цей період відбувається перебудова пізнавальної, мотиваційної й емоційно-вольової сфер молодшого школяра. Режим шкільних занять потребує значно вищого, ніж у дошкільному дитинстві, рівня продуктивності поведінки. Необхідність налагоджувати та підтримувати стосунки з педагогами й однолітками під час спільної діяльності потребує розвинених навичок спілкування. Діти цього віку прагнуть задовольнити не тільки пізнавальну потребу, але й потребу в новому соціальному статусі, який вони отримують, включаючись у нову серйозну діяльність — навчання. Це спричиняє появу такого психологічного новоутворення, яке називається «внутрішньою позицією школяра».

Адаптація включає такі підвиди:

- фізіологічний (тілесний);
- психологічний (внутрішній світ);
- соціальний (зовнішні прояви в сім'ї та колективі) [12].

Фізіологічний передбачає пристосування учня до нового розкладу життя, пристосування до розкладу занять і розкладу перерв.

Психологічний передбачає адаптацію до нової системи вимог, до нових правил та обов'язків для успішного входження у навчальну діяльність.

Соціальний передбачає пристосування учня до взаємодії з іншими учнями, роботи в колективі, налагодженні дружніх зв'язків, налагоджені комунікації з вчителями [20].

Соціальна адаптація – це інтеграція людини в суспільство, у процесі якої відбувається формування самосвідомості й рольової поведінки, здатності до самоконтролю й адекватних зв'язків та стосунків. Психологічна адаптація здійснюється шляхом інтеграції людини до існуючих у суспільстві вимог у

процесі узгодження індивідуальних цінностей і переконань та суспільних норм. Соціальна адаптація – активний процес пристосування до соціального середовища, спрямований на збереження й формування оптимального балансу між особою, її внутрішнім станом і навколишнім середовищем тут і тепер та з перспективою майбутнього. Успішність адаптації залежить не тільки від особливостей та об'єктивних властивостей ситуації, а і від особливостей та наявності індивідуальних ресурсів [45].

Основні процеси під час адаптації першокласників до школи:

- Адаптація до абсолютно нового виду діяльності в житті учня – навчання.

- Фізіологічні зміни та пристосування до нової системи життєдіяльності.

- Через емоційну сферу регулюються процеси діяльності і поведінки.

Адаптаційні періоди учнів молодшої школи поділяються за рівнями:

- Високий рівень – Першокласник позитивно ставиться до школи: правильно розуміє правила і вимоги. Легко засвоює навчальні матеріали. Поглиблено освоює матеріали програми, ввічливий і уважно слухає інструкції і пояснення вчителя. Без зовнішнього контролю охоче виконує завдання. Проявляє високий інтерес до самостійних занять і готується до всіх уроків. Займає позитивну позицію в класі.

- Середній рівень – Першокласник позитивно ставиться до школи: участь в уроці не викликає у нього негативних емоцій і він розуміє матеріал, коли вчитель пояснює його досить докладно і детально, засвоює основний зміст програми з усіх предметів, уважний під час виконання завдань, доручень, вказівок учителя, разом з тим потребує контролю з боку дорослого, зосередженим буває коли робить щось цікаве для себе. Сумлінно виконує завдання, дружить з багатьма однокласниками.

- Низький рівень – Першокласник негативно або байдуже ставиться до школи: часто скаржиться на здоров'я, погане самопочуття, в нього переважає пригнічений настрій; спостерігаються порушення дисципліни; матеріал,

засвоює фрагментарно; самостійна робота з підручником викликає труднощі, під час виконання самостійних завдань не виявляє до них інтересу; до уроків готується нерегулярно, потребує постійного контролю, систематичних нагадувань і спонукань з боку вчителя; може зберігати працездатність і увагу за наявності тривалих пауз для відпочинку; для розуміння нового матеріалу потребує значної допомоги вчителя ; доручення виконує під контролем і без особливого бажання; пасивний, близьких друзів не має, знає імена й прізвища лише частини однокласників [15].

Оптимізація адаптації — це процес удосконалення механізмів і умов, які дозволяють окремим особам, групам або організаціям успішно адаптуватися до нового середовища та його змін. Ключові елементи покращення та полегшення адаптивного процесу це:

- оцінка потреб, тобто потрібно отримати чітке розуміння потреб і викликів, з якими стикається суб'єкт адаптації.
- розробка стратегій, тобто планування та впровадження комплексу заходів для подолання труднощів та сприяння адаптації.

Основним завданням оптимізації адаптації є:

- Психологічна адаптація: подолання емоційно-психологічного дискомфорту, пов'язаного з новими умовами.
- Соціальна адаптація: побудова стосунків та інтеграція в нове соціальне середовище.
- Соціальна підтримка: створення мережі підтримки родиною, друзями, однолітками і вчителями та шкільним персоналом.
- Наставництво: надання допомоги та підтримки вчителем або асистентом вчителя.

Оптимізація адаптації – це динамічний процес, який вимагає постійної уваги та коригування. Цілісний підхід може зробити адаптацію набагато легшою та успішнішою [24].

Надання всім дітям з особливими освітніми потребами можливості розкритися в інклюзивному середовищі є важливим і невідкладним завданням

для сучасної освіти. Великі сподівання покладаються на звичайних вчителів: для нього важливо, щоб діти з особливими освітніми потребами відвідували школу, мали можливість здобувати базові знання, розвиватися та почуватись комфортно в суспільстві. Основне завдання вчителя – навчити батьків сприймати свою дитину з особливими потребами як цілісну особистість. Коли родина відчуває, що педагоги приділяють увагу їхній дитині та зацікавлені в її розвитку, батьки готові допомогти у навчанні та вихованні своєї дитини. Але для цього з батьками теж потрібно працювати. Робота вчителя з ними полягає в:

- встановленні контакту і довірливих стосунків;
- включенні батьків дітей з ООП в колектив інших батьків класу;
- безперервній взаємодії;
- залученні батьків в розробці ІПР, у процес навчання й виховання;
- налагодженні співпраці з іншими членами команди психолого-педагогічного супроводу;
- участі батьків у розробці портфоліо дитини;

Можна проводити консультації, бесіди за круглим столом, опитування, тренінги, імітаційні ігри, тощо. Батьки та працівники школи повинні працювати разом, щоб досягти мети, щоб учень почувався щасливим та задоволеним.

Від такої тісної співпраці залежить розумовий, емоційний та фізичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами.

Акцент навчання та виховання в новій школі буде зміщено на індивідуальність дитини, особистісний розвиток і самореалізацію, створення умов для формування юних талантів, розвиток унікальних і оригінальних ресурсів, відмінних від інших [11].

Адаптація у класі може бути організована в таких областях:

- Фізичне оточення - адаптація змінює оточення (побудова пандусів, пристосування туалетів, розширення дверей, зміна освітлення, зміна меблів класної/групової кімнати).

- Навчання - адаптація змінює процес навчання (спосіб, яким вчитель передає матеріал, спосіб організації уроків для учнів, спрямований на залучення дітей до виконання завдань і сприяння навчанню).

– Коригування навчальної програми: зміна навчальної програми, цілей або завдань, розроблені для конкретної дитини.

У навчальному процесі вчителі спів ставляють відповідність вимог навчальної програми та методик, що використовуються на уроках, реальним потенційним можливостям дитини [38].

Один з вирішальних факторів успішного формування позитивного ставлення дітей до нового ЗДО полягає у взаємодії та взаємопроникненні родинного та суспільного виховання. Можна вважати взаємодію між сім'єю та дошкільним закладом як складний процес, де ці два соціальні інститути впливають один на одного. У цьому процесі центральною фігурою є особистість дошкільника, а взаємодію між родиною та дошкільним закладом можна розглядати як процес взаємовідносин та зв'язків між суспільним закладом та малою групою, який має на меті успішну адаптацію дитини [7].

Інклюзивні школи є ключовим рушієм розвитку та вирішення нагальних проблем. Зрештою, вона має на меті забезпечити необхідну освіту та змістовне дозвілля, надати можливості для саморозвитку та самореалізації, прищепити кожній людині відчуття власної потреби та важливості. Діти з особливими освітніми потребами не повинні бути ізольовані від суспільства. Діти в групі отримують важливий соціальний досвід, взаємодіючи з іншими на рівні, не відчувають власних недоліків і сприймають себе не як відсторонених.

До них пред'являються такі ж вимоги, як і до решти дітей, завдяки чому, розвиток дитини з особливими освітніми потребами мало чим відрізняється від розвитку дитини без особливостей [39].

1.2. Проблеми в адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами: особистісні та міжособистісні

Однією з головних проблем сучасної інклюзивної освіти є складність адаптації дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього

шкільного середовища. Адаптація до школи - це докорінна перебудова всіх психологічних процесів дитини при переході до організованого шкільного навчання.

Встановлення та підтримка стосунків із вчителями та однолітками через спільну діяльність вимагає сильних комунікативних навичок як для самих дітей, так і для тих, хто їх оточує. Вчені довели, що діти з достатнім досвідом спілкування, розвиненою мовою, сформованою пізнавальною мотивацією та здатністю до регуляції поведінки легко адаптуються до шкільної ситуації. Труднощі, викликані неготовністю до школи, можуть сприяти дезадаптації дитини. Щоб цього не сталося з батьками та вчителями, необхідно підготувати дитину до нової ситуації, в якій вона опиниться, ще до вступу до загальноосвітнього навчального закладу [21].

Проблеми адаптації першокласників з особливими освітніми потребами можуть бути дуже різними так, як адаптація до нового середовища, у якому тепер учень займається абсолютно новим видом діяльності – навчанням, охоплює більшість сфер життєдіяльності дитини.

Пропоную надалі розглядати проблеми, які виникають в адаптації у дітей з особливими освітніми потребами за класифікацією порушень, які мають діти з особливими освітніми потребами і які навчаються в інклюзивному навчальному середовищі.

Когнітивні порушення. Найчастіше порушення когнітивного розвитку характеризуються двома показниками: обмежені інтелектуальні здібності й труднощі у адаптації до вимог соціуму, досить часто вони поєднуються з іншими порушеннями розвитку.

Дитина з порушеннями когнітивного розвитку має низькі показники у двох сферах: 1) психічні функції; 2) адаптивне функціонування.

Когнітивні порушення — це довічне порушення розвитку. Утім, це не означає, що розвиток і навчання в цьому випадку неможливі. Йдеться лише про те, що рівень розвитку буде дещо нижчий, ніж у ровесників з нормо типовими інтелектуальними та адаптивними здібностями [18].

Особистісні проблеми: слабка пам'ять, низький рівень концентрації уваги, обмежені загальні знання та інформація, конкретне мислення, абстрактне мислення не розвинене, повільно навчаються, більшість предметів важко вивчати, не розвинені навички вирішення проблем, погано працює зі змістом.

Міжособистісні проблеми: обмежені соціальні та міжособистісні навички, обмежені навички вирішення проблем, обмежені навички незалежного функціонування, повільність, скарги на хворобу, поведінкові проблеми, соціальна ізольованість, інколи антисоціальні прояви, труднощі в спілкуванні, труднощі з виконанням вказівок, низький рівень мовленнєвого розвитку, обмежений словниковий запас, обмежені навички взаємодії [8].

Синдром Дауна. Синдром Дауна спричинений специфічною комбінацією хромосом, яка викликає специфічний фізичний і когнітивний розвиток. Синдром Дауна - це захворювання, яке найчастіше зумовлене аномалією хромосоми. Усі люди з синдромом Дауна мають додаткову 21-шу хромосому.

Розумова відсталість у дітей може мати різноманітні причини. Основні фактори, які можуть спричинити розумову відсталість, включають:

Генетичні порушення: Деякі хромосомні аномалії або генетичні синдроми, такі як синдром Дауна, Фрагільний X-синдром, синдром Феніляктонурії та інші, можуть призводити до розумової відсталості. У цих випадках генетичні зміни впливають на нормальний розвиток мозку.

Перинатальні ускладнення: Порушення під час вагітності або під час народження дитини можуть спричинити ушкодження мозку і призвести до розумової відсталості. Наприклад, недостатня подача кисню до мозку (гіпоксія) під час народження може спричинити ушкодження мозку.

Вроджені інфекції: Деякі віруси або інфекції, які передаються від матері до плода, такі як краснуха або цитомегаловірусна інфекція, можуть спричинити розумову відсталість.

Травми головного мозку: Травматичні ушкодження головного мозку, отримані у ранньому віці, можуть мати негативний вплив на розвиток мозку та призвести до розумової відсталості [8].

Особистісні проблеми: Діти з синдромом Дауна зазвичай розвиваються повільніше, ніж інші діти. Однак за належної підтримки навчання мають великий потенціал. Такі діти вчаться повільніше за інших дітей. Що нижча в них швидкість навчання, то важче таким дітям обдумувати інформацію й оцінювати її, запам'ятовувати ідеї й формувати асоціації. Діти з синдромом Дауна повільно вчаться вимовляти звуки, багато з яких вимовляються неправильно.

Міжособистісні проблеми: Учням із синдромом Дауна часто непросто адаптуватися та пристосуватися до суспільства. Вони безініціативні, іноді можуть бути безпорадними в навчанні та соціально невідповідними. Їм важко зосередитися та розпочати розмову та спільну діяльність, вони можуть бути незрілими та стриманими у стосунках. Багато з цих дітей мають труднощі з розумінням того, що говорять інші, і висловленням своїх думок (як усно, так і письмово) [43].

Розлади аутистичного спектра. РАС характеризує групу дітей із дуже специфічною поведінкою, в якій спостерігаються труднощі соціальної взаємодії, спілкування та потреба виконувати лише передбачувані та незмінні щоденні дії. Основною ознакою РАС є наявність проблем формування соціальних відносин. РАС вважається довічним розладом розвитку.

Особистісні проблеми: незвичайні моделі запам'ятовування, незвичайні реакції на сенсорні стимули, тривожність. Має обмежене коло інтересів і цікавиться лише своїми інтересами чи темами. Небажання адаптуватися до змін усталеної поведінки/процесів. Стереотипні та повторювані моторні рухи (наприклад, плескання в долоні, клацання пальцями, тремтіння, обертання, ходьба навшпінках, обертання предметів у руках). Важко сприймає все нове.

Міжособистісні проблеми: діти молодшого шкільного віку з РАС демонструють відмінності в соціальних взаємодіях, і їм часто важко встановлювати та підтримувати стосунки. У них помітні обмеження в соціальних взаємодіях або дуже прямі способи взаємодії з іншими. Такі проблеми не вказують на відсутність інтересу чи бажання взаємодіяти з

іншими, а скоріше на нездатність відокремити соціальну інформацію від соціальної взаємодії та застосувати відповідні навички спілкування для реакції на оточення. Розуміння соціальних ситуацій вимагає обробки мови та невербальної комунікації, які часто погано розвинені у дітей з РАС [35].

Розлади мовлення. Розлади мовлення часто проявляються різноманітно і включають порушення розумових операцій (аналізу, синтезу, класифікації, узагальнення). Симптоми мовних розладів різноманітні і варіюються від відносно простих форм (мовчання, заміна звуків) до дуже складних форм (наприклад, повна відсутність мови через збереження слуху, порушення мови через неврологічні розлади тощо).

Особистісні проблеми: Порушення мови можуть призвести до низької самооцінки у дітей. Труднощі у спілкуванні можуть призвести до того, що дитина втратить впевненість у собі та своїх силах. Діти з мовними розладами можуть відчувати стрес і тривогу в ситуаціях спілкування з іншими людьми, особливо в ситуаціях, коли вони знаходяться в центрі уваги або мають виступати публічно. У результаті вищезазначених проблем деякі діти з мовними розладами відсторонюються від соціальної взаємодії з однолітками та іншими людьми, що може призвести до соціальної ізоляції.

Міжособистісні проблеми: проблеми в комунікації через неможливість висловлення власних думок, недостатня самостійність у виконанні вказівок учителя. Не завжди може зрозуміти суть роботи без допомоги дорослого, вимагають часткової допомоги різного рівня складності при отриманні нових знань та завдань. Дітям з мовними розладами може бути важко налагодити дружні стосунки з іншими дітьми, оскільки їм важко спілкуватися та розуміти один одного [13].

Порушення слуху. Загальна категорія «порушення слуху» охоплює широкий

діапазон: від часткових втрат слуху, що можуть лише заважати в гамірних середовищах, до глухоти, коли діти не можуть чути звуки, навіть якщо їх підсилюють (за допомогою слухових апаратів).

Особистісні проблеми: Труднощі у формуванні лінгвістичних категорій (множини, часу), труднощі з плавним розділенням складів і слів. Затримка експресивного мовлення, затримка пізнання. проблеми із запам'ятовуванням звукової інформації;

Міжособистісні проблеми: Дітям з порушенням слуху може бути складно розвивати соціальні навички. Діти з порушенням слуху можуть відчувати себе не такими, як всі, що може призвести до заниженої самооцінки та невпевненості в собі, також їм може бути складно спілкуватися з однолітками та дорослими, що може призвести до відчуття ізоляції та самотності. труднощі відтворення мовлення, що пов'язані з порушеннями звуковимови; помилковими відповідями або труднощами у відповідях, що викликані обмеженістю словника, незрозумінням виразів чи їх переносного сенсу, випущення граматичних форм чи частин мови [22].

Порушення зору. До категорії порушення зору включаються всі порушення від незначного та глибокого зниження зору до функціональної або повної (тотальної) сліпоты. До порушень зору відносять сліпоту, слабозорість, косоокість.

Особистісні проблеми: Труднощі з просторовою орієнтацією та пересуванням через нерозвинені просторові концепції та навички просторової орієнтації. Труднощі з сприйманням свого тіла в просторі, проблеми з координацією, рівновагою, компульсивні рухи (похитування, тупотіння, колування пальців тощо). Підвищена тривожність, занепокоєння, низька самооцінка, несамотійність. Фрагментовані уявлення дітей з порушеннями зору якісно змінюють характеристики когнітивних процесів: пам'яті, мислення, уваги, уяви.

Міжособистісні проблеми: знижена пізнавальна активність, недосконалість сприйняття, нездатність до спонтанного формування уявлень, несвідомого засвоєння знань, наслідування та самонавчання. Бар'єри у соціальній взаємодії та спілкуванні. Порушення розмовної мови, оскільки візуально імітувати вимову дорослого неможливо. Нездатність використовувати

невербальні методи спілкування. Відсутність навичок самообслуговування (приготування їжі, прання, прибирання) і соціальних навичок (використання громадського транспорту тощо) [17].

Дитячий церебральний параліч. Основним симптомом дитячого церебрального паралічу є повільність або нездатність розвивати рухові навички та навички, необхідні для навчальної та ігрової діяльності. У деяких дітей молодшого шкільного віку, особливо на початковому етапі навчання, спостерігається нестійкість рівноваги при ходьбі, погана координація рухів, не сформованість реакцій рівноваги, неправильне положення тіла, кінцівок, голови.

У деяких дітей порушення моторики ускладнюються мимовільними рухами голови, рук, плечей, гримасами, що особливо посилюються під час хвилювання, переляку, несподіваного звертання до дитини, а також під час спроб виконувати цілеспрямовані дії [18].

Особистісні проблеми: Для таких дітей притаманні низька, нестійка працездатність і сильна виснаженість, знижена увага, що призводять до помилок (пропуски букв, складів, слів, їхнє переставляння, недописування слів тощо). Такі діти можуть у різний час ті самі завдання виконати краще або гірше, тобто кількість і якість їхніх помилок мінливі (залежать від самопочуття, стану дитини).

Міжособистісні проблеми: діти з дитячим церебральним паралічем можуть стикатися з тим, що їм може бути важко знайти друзів і встановити близькі стосунки, вони можуть відчувати себе ізольованими від суспільства та самотніми, вони частіше страждають від депресії та тривоги [10].

Емоційні та поведінкові порушення. Емоційні й поведінкові розлади можуть спричинятися багатьма різними чинниками, що охоплюють біологічні, психоаналітичні, поведінкові, феноменологічні та соціальні аспекти.

Особистісні проблеми: високий рівень тривожності, низька самооцінка, надмірне заглиблення в себе, що негативно впливає на здатність взаємодіяти з оточенням і вирішувати проблеми, сильні негативні почуття, надмірне

хвилювання через можливу загрозу, відчуття своєї нездатності впоратися з проблемами, що можуть виникнути.

Міжособистісні проблеми: через мірна емоційність, агресивна поведінка, соціальні труднощі, безвідповідальність, погані стосунки з ровесниками, гіперактивність/відволікання, обман і крадіжки, проблеми в навчанні [19].

Синдром дефіциту уваги та гіперактивність. Синдром дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) встановлюється дітям, у яких постійно системно виникають певні прояви поведінки, насамперед:

- слабе утримання уваги на завданні.
- знижений контроль потягів і затримка задоволення.
- надмірна активність та фізична невтомлюваність.

Особистісні проблеми: дитині важко зосереджуватись, виконувати завдання, неорганізована, імпульсивна.

Міжособистісні проблеми: часто дає відповідь, перш ніж закінчити запитання. Їй важко чекати своєї черги, часто перериває або втручається в діяльність, розмови та ігри інших, багато говорить, відволікається [1].

Отже, кожна дитина з особливими освітніми потребами незалежно від типу порушення, яке вона має, повинна бути залучена до навчання, до неї мають застосовуватись ефективні напрямки інклюзивного навчання з огляду на ті проблеми: особистісні та міжособистісні, які має дитина [36].

1.3. Проблеми в оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище

Головною проблемою в оптимізації адаптації дітей з особливими освітніми потребами є неправильна організація інклюзивного навчання загалом. Вона може проявлятися в багатьох аспектах таких, як:

Проблема фізичної доступності: Першочерговою проблемою інклюзивної освіти є забезпечення інклюзивного навчального середовища, яке полягає у таких аспектах:

- навчальні матеріали та методики, які враховують можливості різних осіб;

- архітектурно доступне та безпечне освітнє середовище (без гострих кутів, наявність сход і пандусів і тд.);
- обладнання з зрозумілим управлінням (україномовне меню, наявність іконок з зображенням і тд.);
- контрастні кольори стін і підлоги;
- урахування впливу навчального середовища на “сенсорний досвід”; використання кольору, світла, звуків, текстури;
- використання ПЗ, що має вказівки/застереження, коли учень/вихованець робить неправильний вибір;
- двері, що легко відчиняються учнями з різними ООП (висота та форма дверних ручок і тд.);
- достатньо простору в туалетній кабінці, наявність поручнів;
- достатньо навчального місця для дітей з прилеглим простором для асистентів вчителя;
- меблі, фурнітура та обладнання, що підтримують широкий спектр навчання і навчальних методик;
- можливість регулювання середовища (наприклад, освітлення) [26].

Проблема психолого-педагогічної готовності: Часто проблемою в інклюзивному освітньому середовищі виступають саме педагоги, а саме - недостатність у педагогів знань про особливості розвитку, навчання й виховання дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. Не всі вчителі можуть бути підготовлені до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами так, як для цього потрібно докладати чимало зусиль. Концепція інклюзивної освіти висуває особливі вимоги до елементів підготовки фахівців з базовою корекційною освітою, а також до особистісної та професійної підготовки вчителів з базовим рівнем знань [34]. Базовими елементами є професійна педагогічна підготовка (вміння та навички, методологічні, педагогічні, психологічні та предметні знання), спеціальними елементами є педагогічні та психологічні знання:

1. Здатність застосовувати різні методи педагогічної взаємодії між суб'єктами освітнього середовища (адміністрацією, фахівцями, іншими педагогами, батьками, групами та окремими особами з учнями)

2. Знання про дидактичні та психологічні методи проектування навчального процесу.

3. Знання психологічних особливостей та особистісних і вікових закономірностей розвитку дітей в умовах інклюзивної освіти

4. Розуміння та усвідомлення того, що таке інклюзивна освіта і чим вона відрізняється від традиційних форм навчання.

Велика кількість педагогів не мають таких знань, що значно уповільнює процес соціалізації та адаптації дитини з особливими освітніми потребами [23].

Проблема з законодавством в сфері інклюзивної освіти: Недосконалість механізмів імплементації: більшість нормативно-правових актів щодо інклюзивної освіти визначають державні гарантії щодо забезпечення освітніх можливостей для дітей з особливими потребами, але не підкріплені чіткими механізмами реалізації.

Відсутність цілісного підходу: законодавство не охоплює всі аспекти інклюзивної освіти, зокрема

- Фінансування
- Підбір персоналу
- Матеріально-технічне забезпечення
- Психолого-педагогічний супровід [5].

Проблема формування інклюзивної культури: Інклюзивна культура - це рівень суспільного розвитку з такими характеристиками, які виражені у толерантному, гуманному, терпимому та безпечному ставленні людей один до одного. Там, де поділяється ідея співпраці, заохочується розвиток, а інклюзивні цінності поділяються всіма учасниками освітнього процесу, і їхні власні цінності стають основою для досягнення спільних результатів. Тут індивідуальні цінності стають основою для спільних результатів, а інклюзивні цінності поділяють усі [37]. Суть інклюзії базується на концепції "нормалізації".

"Нормалізація" - це ідея про те, що життя і повсякденні справи людей з інвалідністю повинні бути подібними до способу життя всієї суспільної громади [42]. Часто через відсутність інклюзивної культури люди бувають нетерпимі до людей з інвалідністю та до дітей з особливими освітніми потребами, тому формування такої культури – ще один виклик для інклюзивної освіти.

Проблема недостатнього рівня фінансування інклюзивних програм: Одна з основних проблем полягає у недостатньому фінансуванні інклюзивної освіти. Це обмежує реалізацію програм з інклюзивної освіти та створює перешкоди для доступу дітей з особливими потребами до якісної освіти. Проблеми, пов'язані з фінансуванням інклюзивної освіти в Україні, є серйозними і можуть мати різні наслідки для якості освіти дітей з особливими освітніми потребами [16].

Розглянемо ці проблеми конкретніше:

Брак фінансування: Кошти, виділені на інклюзивну освіту, часто не відповідають реальним потребам. Це призводить до нестачі ресурсів для надання якісної освіти дітям з особливими потребами.

Неврахування додаткових витрат: Навчання дітей з особливими потребами часто потребує додаткових ресурсів, таких як асистенти вчителів та спеціалізоване обладнання, які не завжди враховуються в процесі фінансування.

Неправильний розподіл коштів: Через недоліки в системі розподілу коштів кошти іноді не доходять до шкіл, які їх найбільше потребують.

Відсутність прозорих систем моніторингу та звітності: Не завжди існує ефективна система моніторингу та звітності за використанням коштів, що може призвести до їх не ефективного використання.

Неврахування особливостей різних типів організацій інклюзивної освіти: Різні типи організацій інклюзивної освіти можуть потребувати різних обсягів і типів ресурсів, але це не завжди враховується при фінансуванні.

Неналежна оплата праці: Низька заробітна плата асистентів вчителів та інших фахівців - низький рівень оплати праці може не приваблювати достатню кількість кваліфікованого персоналу для роботи з дітьми з особливими потребами [9].

Отже, всі вищеописані фактори негативно впливають на впровадження і поширення інклюзивної освіти в Україні, а отже і негативно впливають на процес оптимізації адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

ВИСНОВОК ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Таким чином, зміни та реформи в усіх аспектах шкільної освіти уможливають якісну та поглиблену освіту. Без дискримінації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. Багато відповідних змін стосуються не лише дітей з особливими освітніми потребами. Вони є частиною ширшої освітньої реформи, необхідної для підвищення якості та актуальності освіти і надання можливості всім учням досягти вищого рівня навчання. У Загальній декларації про освіту для всіх підкреслюється необхідність особистісно-орієнтованого підходу для забезпечення успішного навчання всіх дітей.

Сприяння створенню більш гнучких та адаптивних систем, здатних повністю задовольнити різні потреби дітей, сприятиме підвищенню шкільної успішності та залученню всіх дітей до освіти.

Діти з особливими освітніми потребами - це широкий термін, що охоплює всіх учнів, чиї освітні потреби виходять за межі нормального діапазону. До дітей з особливими потребами належать обдаровані діти та діти з соціально вразливих груп (наприклад, діти з дитячих будинків). Термін "діти з особливими освітніми потребами", який зазвичай використовується, підкреслює необхідність надання додаткової підтримки в навчанні дітям з особливими особливостями розвитку [33].

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

2.1. Емпіричне дослідження щодо вивчення рівня адаптації дітей молодшого шкільного віку дітей молодшого шкільного віку дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами

В дослідженні за мету було поставлено дослідити рівень адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, наявність взаємозв'язку між адаптацією та комунікацією учня з особливими освітніми потребами з однолітками, виявити чи існують проблеми у взаємодії дитини з особливими освітніми потребами, після дослідження розробити стратегії по оптимізації адаптації в шкільне середовище учня з особливими освітніми потребами.

Дослідження здійснювалось впродовж 2024 навчального року, у дослідженні брали участь батьки, що мають дітей з особливими освітніми потребами а також вчителі та асистенти вчителів, які викладають в інклюзивних класах. Вибірку склали 22 батьків, що мають дітей з особливими освітніми потребами та 18 вчителів та асистентів вчителів, які викладають в інклюзивних класах. Загалом в дослідженні прийняли участь 40 осіб жіночої та чоловічої статі.

У ході дослідження ми керувались тим, що на рівень адаптованості учня з особливими освітніми потребами впливають безліч факторів, починаючи від особистісних навичок закінчуючи взаємодією дитини з вчителем та однокласниками.

Обидва напрями дослідження проводились за допомогою Google Form та були анонімні, дані збирались серед вчителів та асистентів вчителів та батьків дітей з особливими освітніми потребами. Основною базою дослідження був «Навчально-виховний комплекс № 141 «Освітні ресурси та технологічний тренінг» м. Києва. Опитувальник для вчителів та асистентів вчителів містить 16

запитань: 3 з яких є закритими, а 13 – відкритими. Google Форму пройшло 18 респондентів. Опитувальник для батьків дітей з особливими освітніми потребами містить 12 запитань: 2 з яких є закритими, а 10 – відкритими. Google Форму пройшло 22 респонденти.

Для розв'язання завдань застосовано методи теоретичного дослідження: аналіз, порівняння, систематизація теоретичного і емпіричного матеріалу. Емпіричну частину виконано за допомогою анкетування.

Анкетування для батьків дітей з особливими освітніми потребами проводилось на базі розробленого опитувальника Присяжнюк І. Ю. [30], яке представлено у Додатку А.

Анкетування для вчителів та асистентів вчителів дітей з особливими освітніми потребами було проведено на базі розробленого опитувальника Присяжнюк І. Ю. [29], яке представлено у Додатку Б.

Перед початком анкетування учасникам опитування для вчителів та асистентів вчителів була запропонована наступна інструкція:

«Мене звати Рогач Яна Ігорівна, я студентка факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, проводжу дослідження рівня адаптації учнів з особливими освітніми потребами, яке допоможе мені у написанні дипломної роботи.»

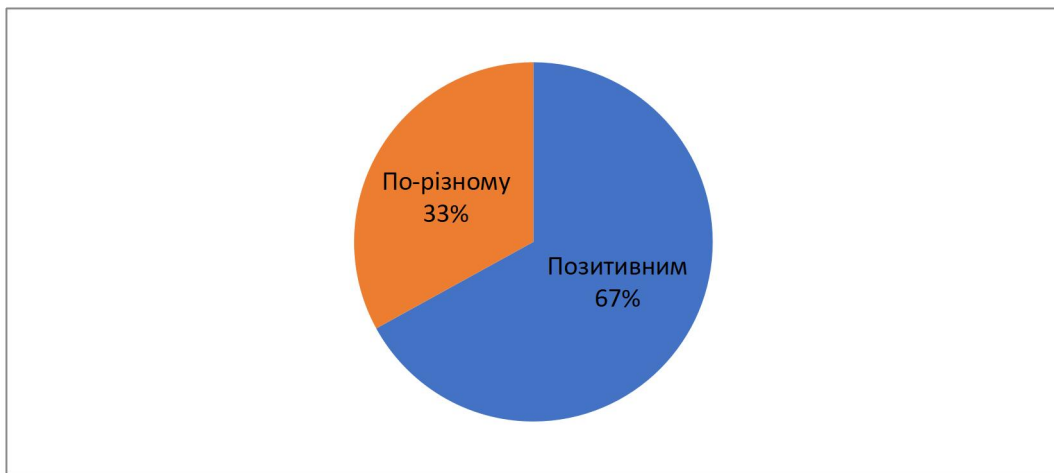
Шановні вчителі та асистенти вчителів, цей опитувальник створений для виявлення проблем в адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Проходження опитування займе приблизно 15 хвилин. Інформація надана вами, дуже допоможе у дослідженні проблем в адаптації учнів з особливими освітніми потребами. Інформація, надана вами, буде повністю анонімною.

Зарання дякую за участь в опитуванні!»

Перше запитання було відкритого типу і мало таке формулювання: «З яким настроєм, зазвичай, дитина з особливими освітніми потребами приходять у клас? (Чому?)». Відповіді респондентів розподілились так: 67% респондентів відповіли, що частіше з позитивним, а 33% респондентів, що буває по-різному.

Частіше за все діти з особливими освітніми потребами почувають себе впевнено і мають позитивний настрій приходячи до школи тому, що люблять перебувати серед однокласників і мають підтримку у вигляді вчителя та асистента вчителя. Іноді трапляються ситуації коли діти з особливими освітніми потребами не хочуть відвідувати школу але вимушені йти навіть з негативними почуттями, причини цього стану можуть бути різні, від непорозуміння з вчителем до булінгу.

Діаграма результатів представлена на рисунку 1.

Рисунок 1 – з яким настроєм дитина з особливими освітніми потребами приходить у клас і чому?

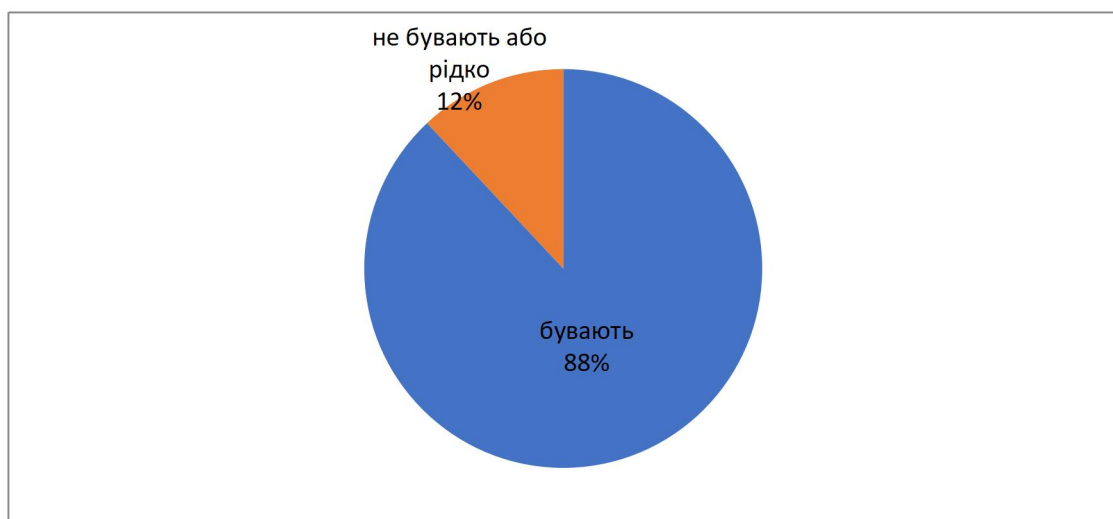
На друге запитання відкритого типу «Чи бувають у дитини з особливими освітніми потребами різкі перепади настрою під час перебування у школі?(З якої причини?)» відповіді респондентів були такими:

- Так, бо дуже емоційний
- Бувають від оцінок
- так, негативні оцінки, чіпляння однолітків
- Так, бо є зовнішні подразники - голосно, бавляться діти, гучна музика на перерву.
- Так , шум
- так, бувають через ряд причин, наприклад, це може бути певне навчальне чи соціальне навантаження
- так, через сенсорне та навчальне навантаження

- Так, через навантаження, яке пов'язане з навчанням
- бувають, різко реагує на деякі слова однокласників
- бувають, різкі звуки, задирання однолітків
- бувають через однокласників, через деякі завдання на уроці
- так бувають, факторів дуже багато, від гучних звуків до різних особистісних реакцій на певні ситуації
- бувають через гучні звуки, дотики, через емоційне виснаження
- так, залежить він настрою, від оточення та інші схожі.

Дані результати можна вважати достовірними так, як в теорії часто описуються подібні ситуації до тих, які зазначили респонденти, які можуть впливати на стан дитини з особливими освітніми потребами.

Загалом 88% респондентів зазначили, що перепади настрою бувають, а 12% що не буває або трапляються рідко. Діаграма результатів представлена на рисунку 2.

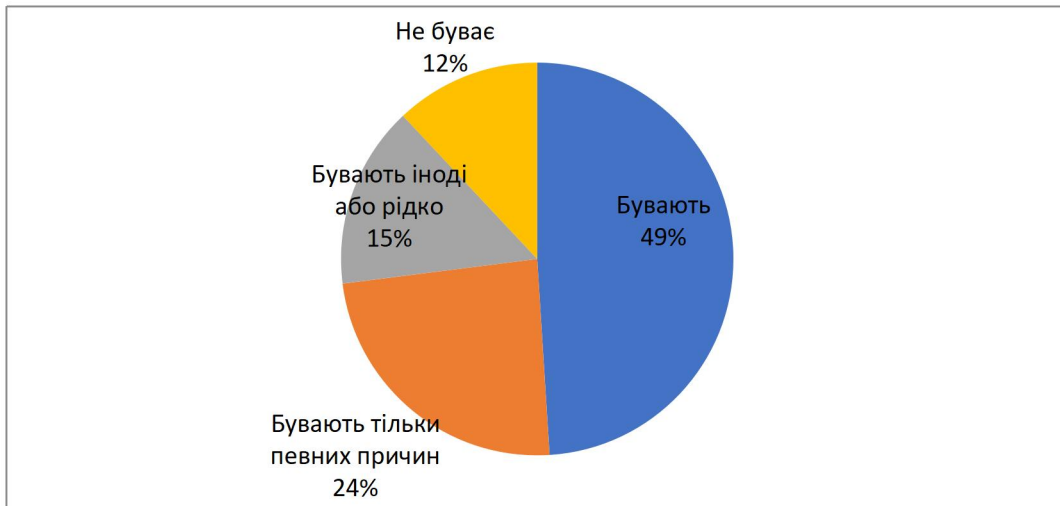

Рисунок 2 – Чи бувають у дитини з особливими освітніми потребами різкі перепади настрою під час перебування у школі?

На третє запитання відкритого типу «Чи бувають у дитини з особливими освітніми потребами приступи не керованої агресії без очевидної причини?». 49% зазначили, що бувають тільки з певних причин, 24% зазначили, що бувають іноді або рідко, 15% зазначили що не буває таких ситуацій і 12% зазначили, що так, буває.

Діти з особливими освітніми потребами можуть відчувати приступ не керованої агресії але частіше за все, це стається через ряд причин, таких як: сенсорне перевантаження, невміння керувати власними емоціями, труднощі з комунікацією, стрес, тривогу, сімейні проблеми та інше.

Діаграма результатів представлена на рисунку 3.

Рисунок 3 - Чи бувають у дитини з особливими освітніми потребами приступи не керованої агресії без очевидної причини?

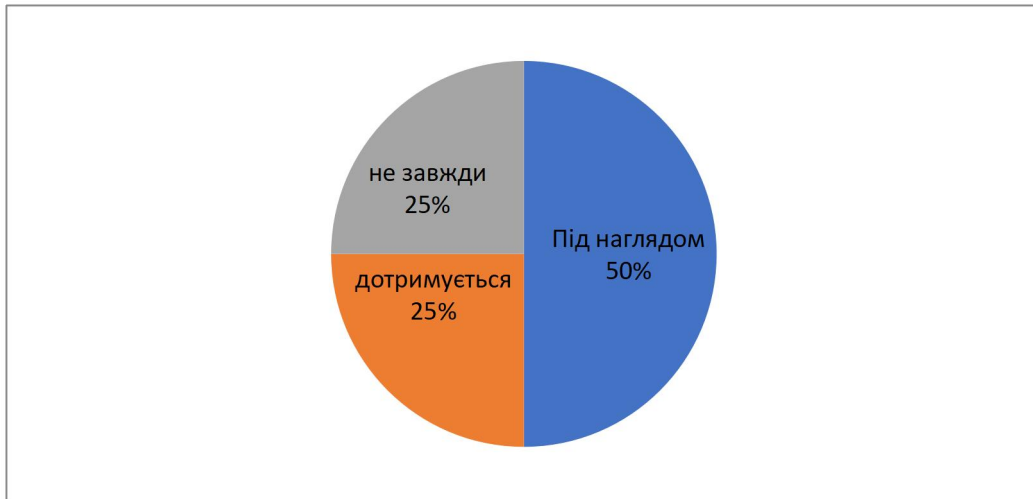
Четверте запитання було відкритого типу і мало таке формулювання: «Чи дотримується дитина з особливими освітніми потребами правил поведінки в школі?» 50% респондентів відповіли, що під наглядом дитина дотримується правил, 25% відповіли, що дитина дотримується правил, 25% відповіли, що дитина не завжди дотримується правил поведінки. Дотримання правил поведінки в школах залежить від конкретних обставин, потреб і здібностей окремих дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами.

Деяким дітям з особливими потребами, наприклад із синдромом дефіциту уваги/гіперактивності чи аутизмом, може бути важко дотримуватися правил поведінки через свої особливості. У таких випадках важливо, щоб школи та вчителі надавали підтримку та адаптували стратегії, щоб допомогти цим дітям.

Наприклад, деякі діти з розладом аутистичного спектру або синдромом дефіциту уваги можуть отримати користь від спеціальних правил, систем винагород і санкцій, структурованого середовища та позитивного підкріплення.

Деякі діти потребують індивідуальних підходів і підтримки для розвитку соціальної взаємодії і поведінкових навичок.

Діаграма результатів представлена на рисунку 4.

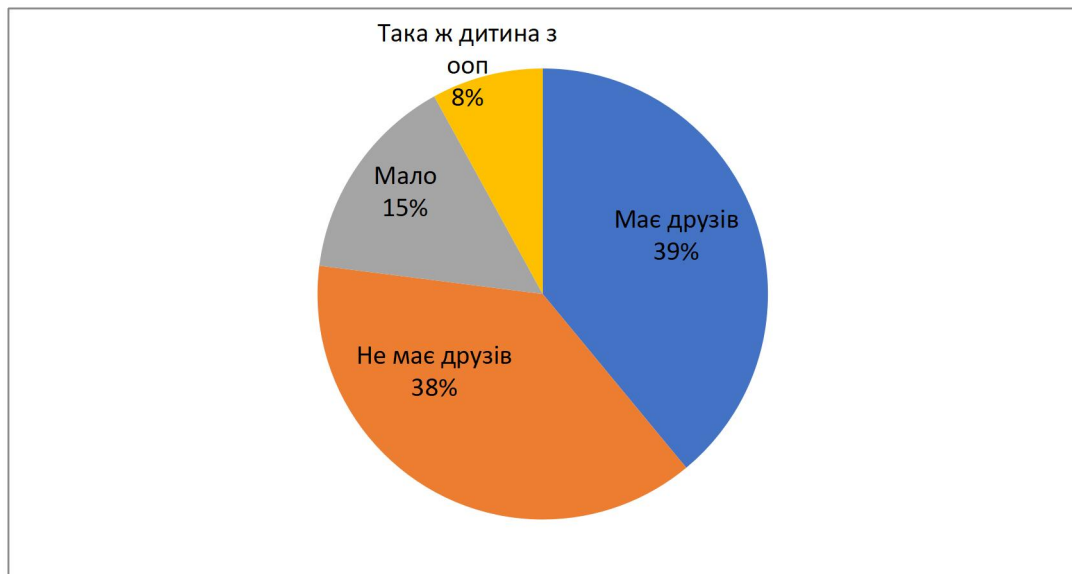

Рисунок 4 - Чи дотримується дитина з особливими освітніми потребами правил поведінки в школі?

На п'яте запитання відкритого типу «В учня/учениці з особливими освітніми потребами є друзі в школі, в класі?» 39% відповіли так, має друзів, 38% респондентів відповіли, що учень не має друзів, 15% відповіли, що має мало друзів або просто товаришів, 8% відповіли, що товаришують з іншими учнями з особливими освітніми потребами.

Діти з особливими освітніми потребами можуть мати проблеми в налагодженні дружби через ряд причин, наприклад: стигматизація та відстороненість – деякі діти можуть відчувати неприязнь збоку однокласників через свої особливості поведінки; труднощі у соціальній та комунікаційній сферах - діти з особливими освітніми потребами можуть мати обмежені комунікативні та соціальні навички.

Так, наприклад, діти з аутизмом можуть відчувати труднощі з розумінням соціальних сигналів і сприйняттям невербальних знаків, що ускладнює їх взаємодію з однолітками. Діаграма результатів представлена на рисунку 5.

Рисунок 5 – Чи має учень або учениця з особливими освітніми потребами друзів у школі або у класі?»

На шосте запитання відкритого типу «На Вашу думку, у дитини з особливими освітніми потребами є труднощі у спілкуванні з однокласниками? (Чому?)» респонденти відповідали так:

- Є, бо з ним не хочуть спілкуватися на рівних через його особливості
- Ні
- Учні не хочуть спілкуватися з такими дітьми, деякі дозволяли собі в якійсь мірі знущатися, коли поруч немає асистента
- різні інтереси
- так, через особливості розвитку
- Іноді. Діти граються, можуть і знають де вчасно зупинитися, а дитина з особливими освітніми потребами не знає.
- Так
- Так, хвилювання що не зрозуміють
- швидше так, ніж ні, тому що це спричинено затримкою в розвитку соціальних навичок

- так, через певні труднощі з мовленням, розумінням мови, невербальною комунікацією, або сенсорною обробкою
- Іноді, швидше за все тому що діти без ООП можуть не до кінця можуть розуміти особливості дитини з ООП
- труднощі є, але не з усіма, деякі однокласники, не розуміють цю дитину та намагаються образити
- нерозуміння збоку однокласників, деякі бояться і не розуміють
- так, у дитини з ООП присутній страх буди відторгнутим
- так, діти відсторонюються від учня
- так є, діти бояться учня, іноді насміхаються через поведінку учня з ООП
- так, є, однокласники стороняться
- у несприйнятті дітьми особливостей і подібні відповіді.

Ці відповіді підкріплюються прикладами з теоретичного матеріалу так, як часто діти з особливими освітніми потребами можуть мати низьку самооцінку, страх, певні особливості функціонування через, які боїться соціальних контактів. Також однокласники можуть мати упереджене ставлення до однокласника з особливими освітніми потребами через його поведінку [3].

На сьоме запитання відкритого типу «Дитина з особливими освітніми потребами має труднощі у спілкуванні з учителем, асистентом? (Які саме?)» респонденти відповіли так:

- ні
- Іноколи так, хвилювання що не зрозуміють
- значних труднощів не виникало
- в цілому можна сказати, що труднощів нема
- не має
- іноді соромиться заговорити
- незначні труднощі
- іноді, бо учень дуже закритий

- інколи, так як дитина має проблеми у вираженні потреб.

На восьме запитання закритого типу «Чи прислухаються батьки до Ваших рекомендацій?» 100% респондентів відповіли так, прислухаються.

На дев'яте запитання закритого типу «Чи дослухаєтесь Ви у роботі з дитиною до порад батьків?» 100% респондентів відповіли що дослухаються до порад батьків.

Відповіді на ці запитання можна вважати правдивими так, як в теорії описується співпраця батьків дитини з особливими освітніми потребами та вчителя і асистента вчителя, яка відбувається в рамках підходів в інклюзивній освіті, таких як:

1. Особистісно-орієнтований підхід до дітей, до батьків, де в центрі уваги дитина та її особливості, відбувається за рахунок врахування особистісних особливостей дитини, сім'ї; забезпечення комфортних, безпечних умов.

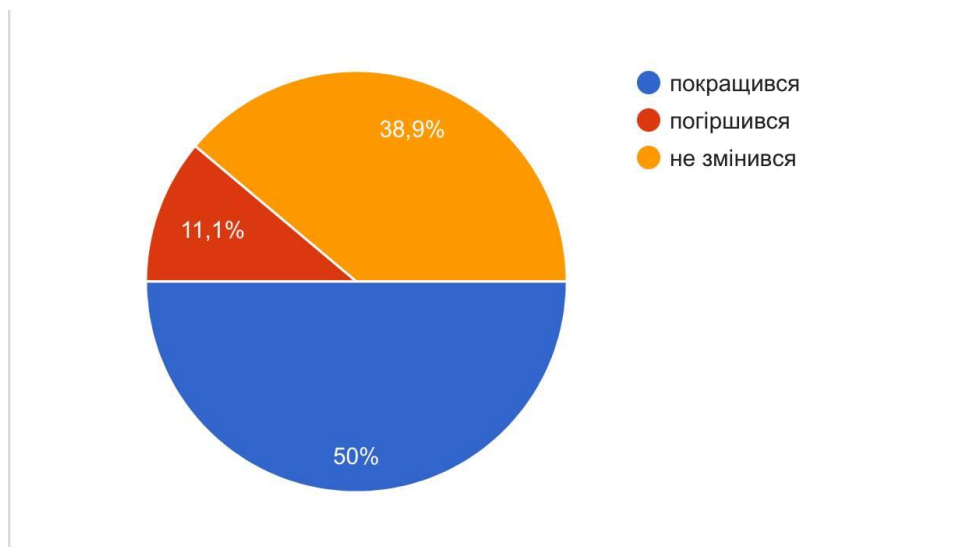
2. Гуманно-особистісний підхід – повага і любов до дитини, до кожного члена сім'ї, віра в них. Чи не першим кроком для співпраці сім'ї з закладами освіти є сприяння соціальному та освітньому середовищу, де батьки відчують себе поважними, довіреними, почутими і необхідними. Готовність батьків прислухатися до слів учителя, прагнення виконати його рекомендації.

3. Принцип комплексності – психолого-педагогічний супровід дитини в інклюзивній освіті можна розглядати тільки в комплексі, у тісному контакті вчителя з психологом, з учителем-дефектологом, логопедом, батьками [3]. Але іноді педагоги можуть бути недостатньо компетентними та у співпраці з батьками і у спілкуванні з дітьми можуть виникати труднощі.

На десяте запитання закритого типу «З початку навчального року як змінився емоційний стан дитини з особливими освітніми потребами?» 50% респондентів зазначили, що емоційний стан покращився, 38,9% відповіли, що не змінився і 11,1%, що погіршився.

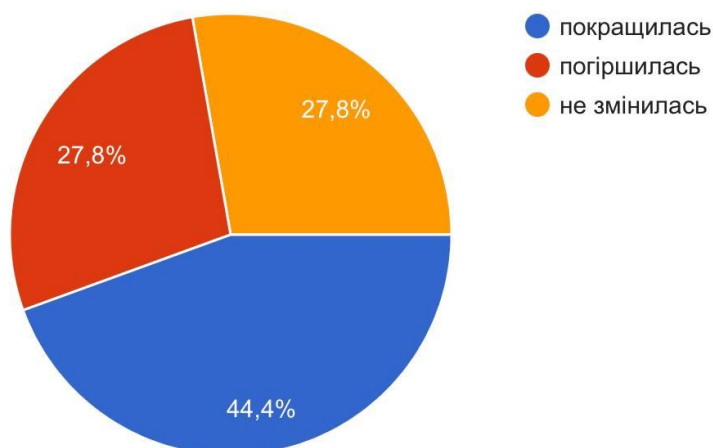
Стан дитини з початку навчального року може кардинально змінюватись під впливом різних факторів, що описані вище.

Діаграма результатів представлена на рисунку 6.

Рисунок 6 – Як змінився емоційний стан дитини з особливими освітніми потребами з початку року?

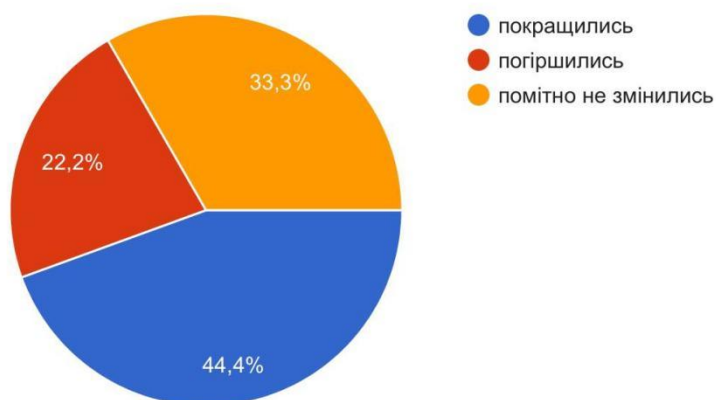
На одинадцяте запитання закритого типу «З початку навчального року як змінилась поведінка на уроках дитини з особливими освітніми потребами?» 44,4% відповіли, що поведінка покращилась, 27,8% відповіли, що поведінка не змінилась та 27,8% відповіли, що поведінка погіршилась. Діаграма результатів представлена на рисунку 7. Поведінка дитини з особливими освітніми потребами на уроках може змінюватись, залежно від ряду факторів, таких як: який урок, чи дається він дитині важко чи легко, яка панує атмосфера в колективі, які стосунки з вчителем та інше.

Рисунок 7 - З початку навчального року як змінилась поведінка на уроках дитини з особливими освітніми потребами?

На дванадцяте запитання закритого типу «З початку навчального року як змінилися процеси пам'яті, уваги, мислення?» 44,4% респондентів зазначили, що процеси покращилися, 33,3% зазначили, що процеси не змінилися та 22,2% відповіли, що погіршилися. Процеси уваги, пам'яті та мислення змінюються протягом року залежно від того, яка атмосфера панує в учнівському колективі, від того чи адаптовані програми викладання під дитину з особливими освітніми потребами, від того чи проводяться заняття на задані теми і чи розвиваються ці процеси.

Діаграма результатів представлена на рисунку 8.

Рисунок 8 – Як змінились процеси уваги, пам'яті, мислення у дітей з особливими освітніми потребами з початку року?

На тринадцяте запитання відкритого типу «За які сильні сторони Ви можете похвалити учня/ученицю з особливими освітніми потребами?» респонденти дали такі відповіді:

- Розумний, добрий, соціалізується
- Відповідальність
- Знаходить варіанти написання
- почуття гумору
- цілеспрямованість
- Відповідальність, старанність
- Витривалість
- За вміння бути уважною, прислухатися до вчителів
- наполегливість, креативність
- креативність, позитивне ставлення
- Рішучість, впевненість у собі, креативність
- стійкість, наснага до навчання
- добрий, відповідальний
- наполегливість, старанність
- учень дуже емпатійний та добрий
- наполегливість під час виконання завдань
- терплячий, стараний

Діти з особливими освітніми потребами мають багато позитивних якостей, включно з тими, що описані вище.

На чотирнадцяте запитання відкритого типу «Який предмет дається учневі/учениці з особливими освітніми потребами найважче?» гістограма на рисунку 9 демонструє отриманий результат, а отже: математика дається найважче 8 учням, українська мова, англійська та іврит даються найважче 7

учням, природознавство дається найважче 2 учням, фізкультура є найважчим предметом для 1 учня.

Проблеми в конкретному предметі залежать від багатьох особистісних характеристик учня з особливими освітніми потребами. В теорії описуються такі найскладніші предмети для опанування учнями з особливими освітніми потребами, як:

Математика. Вона включає абстрактні поняття, візуалізацію, складні розрахунки, просторове мислення та алгоритми, що можуть важко засвоюватись учнями з особливими освітніми потребами.

Мови. Це включає в себе запам'ятовування лексики, правил, розуміння усного та письмового мовлення.

Природничі науки. Включають абстрактні поняття, запам'ятовування, проведення дослідів та моделювання ситуацій.

Тому результати гістограми збігаються з теоретичним матеріалом і можуть вважатись правдивими. Гістограма результатів представлена на рисунку 9.

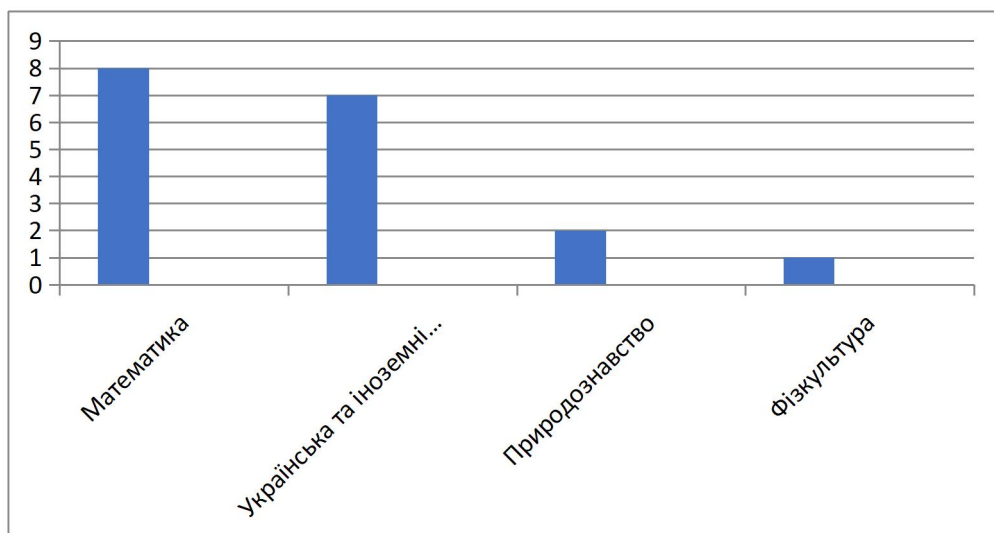

Рисунок 9 – Який предмет дається найважче учневі з особливими освітніми потребами?

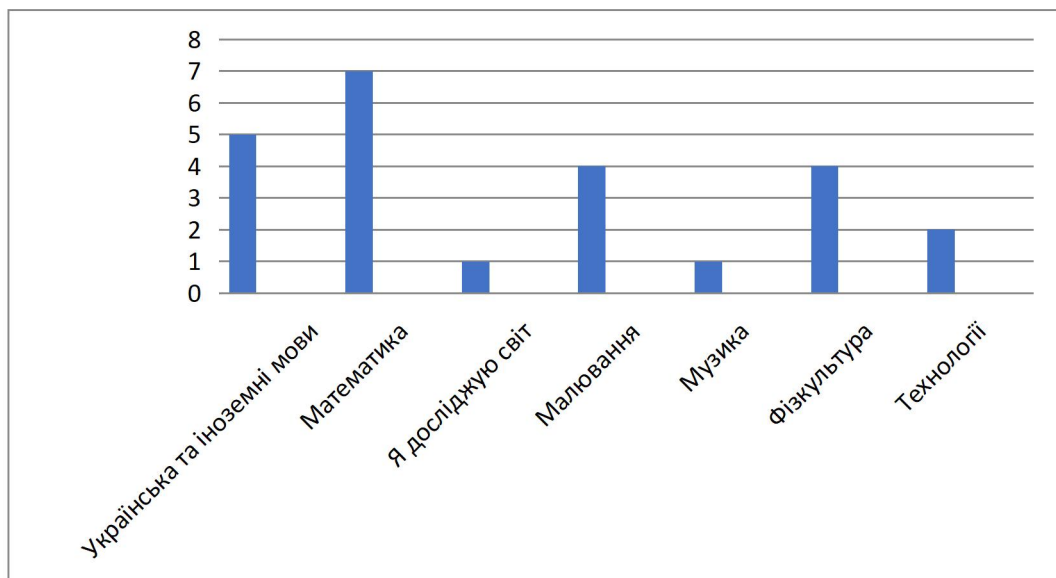
На п'ятнадцяте запитання відкритого типу «Який предмет дається учневі/учениці з особливими освітніми потребами найкраще?» 7 респондентів відповіли, що найкраще учням дається математика, 5 зазначили, що найкраще

даються іноземні мови, 4 відповіли, що малювання і 4 відповіли, що фізкультура, також 2 зазначили, що найкраще даються технології, також 1 респондент зазначив, що дається найкраще музика та 1 з природознавства.

Кожна дитина унікальна і виходячи з цього у кожної дитини з особливими освітніми потребами можуть бути різні інтереси, вподобання та вміння.

В теорії описують так предмети, як найлегші для опанування дітьми з особливими освітніми потребами: малювання, музика, технології та фізична культура – тобто предмети, які стосуються творчості, наочності та руху.

Гістограма результатів представлена на рисунку 10.

Рисунок 10 - Який предмет дається учневі/учениці з особливими освітніми потребами найкраще?

На шістнадцяте запитання відкритого типу «На що порадите звернути увагу соціальному педагогу?» респонденти відповіли так:

- На тему булінгу і нейрорізноманіття в класі
- на булінг та цькування та загалом на тему інклюзії
- на комунікацію дітей
- Стосунки в класі
- на соціалізацію та спілкування у колективі

- На розуміння дітьми класу, чому бувають люди з особливими потребами і як себе поводити з ними.

- Допомоги не потребує
- на спідкування дітей між собою, створення сприятливої для навчання атмосфери

- На те що дітей з ООП важливо вчити стратегій саморегуляції, таких як контроль емоцій, стресу та власної поведінки

- на розвиток у учнів з ООП різних навичок, на підготовку колективу до комунікації з учнями з ООП

- Проводити роботу з усіма класами, в яких є учні, що не розуміють, що потрібно мати толерантне ставлення до людей з особливостями

- толерантність
- На роботу з дитиною, щодо її страху перед школою
- підтримка сприятливого середовищата підтримка самооцінки дитини

- на комунікацію учнів між собою
- Дитина з ООП може стикатися зі складнощами у формуванні позитивної самооцінки та відчуття власної гідності. Соціальний педагог має використовувати позитивне підкріплення та допомогти дитині розуміти та цінувати її досягнення та унікальність

- створювати для таких учнів більше різноманітних програм

Такі відповіді респондентів можуть бути пов'язані з такою проблемою, як: несприйняття дитини з особливими освітніми потребами однокласниками. Небажання комунікувати з нею та налагоджувати дружні стосунки. Також може бути пов'язано з тим, що часто діти з особливими освітніми потребами мають занижену самооцінку і можуть відчувати себе відстороненими від колективу через власні особливості.

Перед початком анкетування учасникам опитування батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами була запропонована наступна інструкція:

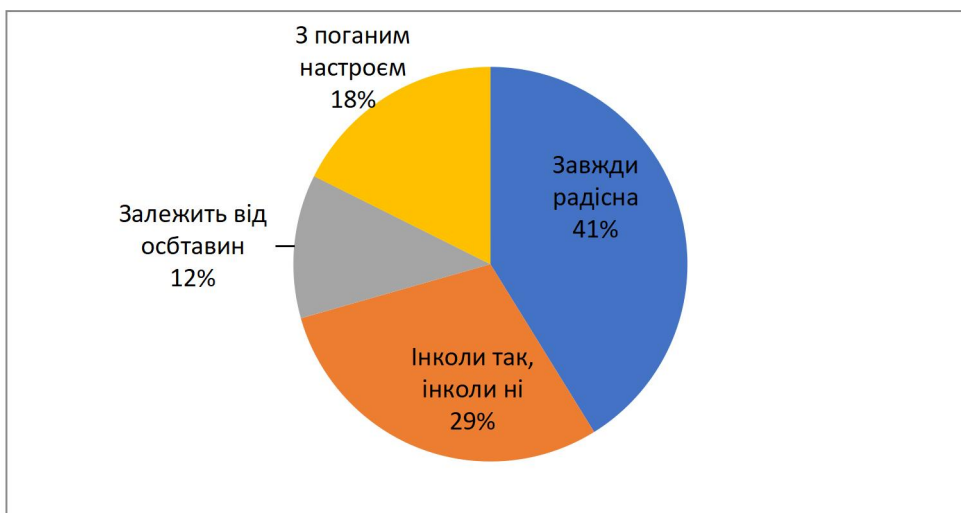
«Мене звали Рогач Яна Ігорівна, я студентка факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, проводжу дослідження рівня адаптації учнів з особливими освітніми потребами, яке допоможе мені у написанні дипломної роботи. Шановні батьки, цей опитувальник створений для виявлення проблем в адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Проходження опитування займе приблизно 10 хвилин. Інформація надана вами, дуже допоможе у дослідженні проблем в адаптації учнів з особливими освітніми потребами. Інформація, надана вами, буде повністю анонімною.

Зарання дякую за участь в опитуванні!»

Перше запитання було відкритого типу і мало таке формулювання: «Ваша дитина з радістю іде до школи?» 42% відповіли, що дитина йде завжди радісна, бо любить бути в колективі, 29% відповіли, що інколи дитина хоче йти, а інколи ні, 18% відповіли, що дитина не хоче ходити в школу і йде з поганим настроєм, та 12% відповіли, що настрої залежить від обставин таких, як: день тижня, розкладу уроків.

Учень з особливими освітніми потребами може відчувати втому, сенсорне перенапруження, небажання комунікувати під час періоду адаптації і це може стати наслідком негативного настрою, а часто діти вливаються в колектив, знаходять друзів, добре спілкуються з вчителем та асистентом вчителя, мають підтримку та здатні справлятися з труднощами, такі діти будуть мати позитивний настрої приходячи до школи.

Результати представлені на діаграмі на рисунку 11

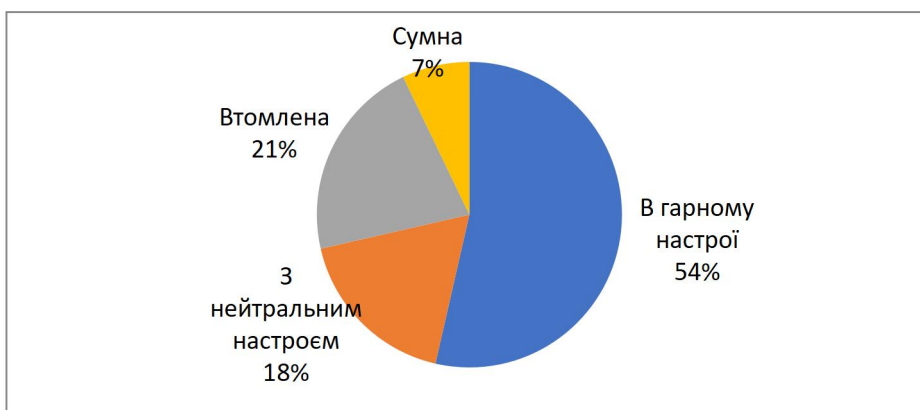

Рисунок 11 – З яким настроєм дитина з особливими освітніми потребами йде в школу?

На друге запитання відкритого типу «У якому настрої Ваша дитина, зазвичай, повертається зі школи?» 54% респондентів відповіли, що дитина повертається в гарному настрої, 18% відповіли, що повертається в нормальному настрої або спокійна, 21% відповіли, що дитина повертається втомлена, 7% відповіли, що дитина повертається сумна.

Діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами можуть відчувати гарний настрій від перебування в колективі, спілкування з однолітками та вчитиме і асистентом вчителя але це також може викликати перенавантаження через, що учні з особливими освітніми потребами можуть почуватись втомленими.

Результати представлені на діаграмі на рисунку 12.

Рисунок 12 – У якому настрої дитина з особливими освітніми потребами повертається зі школи?

На третє запитання відкритого типу «Що дитині подобається в школі?» 36% респондентів відповіли, що дитині подобається взаємодія з однокласниками та спілкування, 45% зазначили, що дитині подобаються навчальні предмети та цікаві уроки, 16% відповіли, що дітям подобається взаємодія з вчителями, 3% відповіли, що дитині не подобається нічого. Результати представлені на діаграмі на рисунку 13.

Учням з особливими освітніми потребами може подобатись відвідування школи, через такі фактори: можливість спілкуватися з однолітками та заводити друзів; відчуття приналежності до групи, це дозволить дитині відчувати себе частиною колективу; можливість вчитися та розвиватися; можливість всебічно розвиватись та залучатись до улюблених форм діяльності.

Зрештою, те, що подобається учню з особливими освітніми потребами у школі, залежить від індивідуальних потреб та інтересів.

Рисунок 13 – Що дитині з особливими освітніми потребами найбільше подобається у школі?

На четверте запитання відкритого типу «У вашої дитини є друзі в класі або в школі?» 55% респондентів відповіли, що є багато друзів, 27% зазначили, що друзів у дитини немає так, як важко подружитись, 18% відповіли, що друзі є але їх небагато.

Інші учні можуть сторонитись учня з особливими освітніми потребами через його поведінку або страх або незнання. Для цього потрібно проводити просвітницькі заходи з оптимізації адаптації учня з особливими освітніми потребами в учнівський колектив.

Результати представлені на діаграмі на рисунку 14.

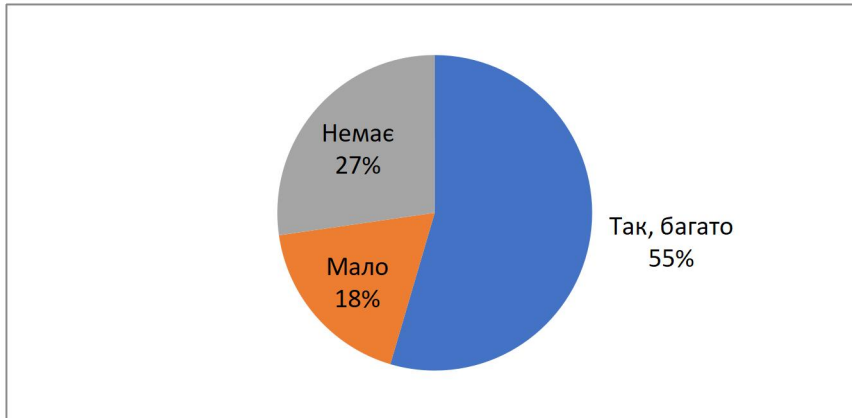
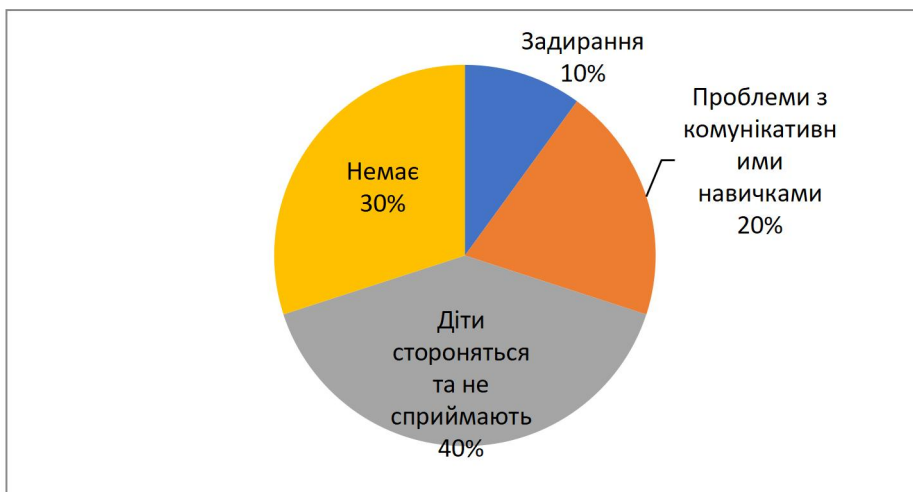

Рисунок 14 – Чи є у дитини з особливими освітніми потребами друзі в школі?

На п'яте запитання відкритого типу «На Вашу думку, у дитини є труднощі у спілкуванні з однокласниками? (Які?)» 40% респондентів відповіли, що діти стороняться та не сприймають дитину з особливими освітніми потребами, 30% відповіли, що труднощів немає, 20% зазначили, що проблема є через комунікативні навички дитини з особливими освітніми потребами, 10% відповіли, що проблема є через задирання однолітків.

Проблеми в адаптації в учнівський колектив може виникати через ряд причин, таких як: стигматизація учня з особливими освітніми потребами, недостатня увага зі сторони педагогів до психологічного клімату в класі, відсутність програм, сценаріїв для проведення успішної адаптації та її полегшення.

Результати представлені на діаграмі на рисунку 15.

Рисунок 15 – Які є труднощі у дитини з особливими освітніми потребами у спілкуванні з однокласниками?

На шосте запитання відкритого типу «Ви допомагаєте дитині виконувати домашнє завдання?» 63% респондентів відповіли, що допомагають дитині з виконанням домашніх завдань, 23% відповіли, що допомагають якщо дитина попросить, 14% зазначили, що не допомагають. Результати представлені на діаграмі на рисунку 16.

Діти з особливими освітніми потребами можуть потребувати допомоги у виконанні домашніх завдань, особливо під час процесу адаптації так, як з початком відвідування закладу освіти дитина перелаштовується на новий вид діяльності – навчання і може мати з цим певні труднощі.

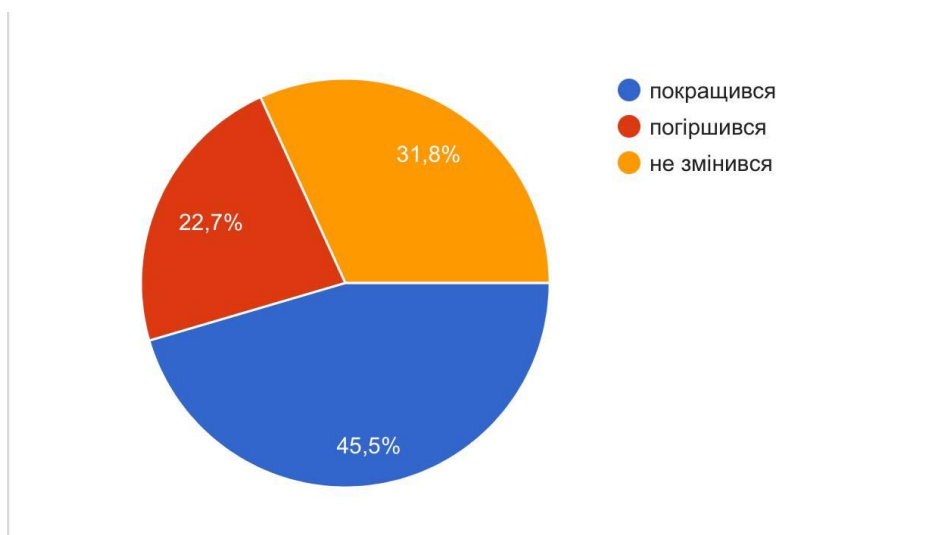

Рисунок 16 – Чи допомагають батьки виконувати домашнє завдання дитині з особливими освітніми потребами?

На сьоме запитання закритого типу «Як з початком навчального року змінився емоційний стан дитини?» 45,5% відповіли, що емоційний стан покращився, 31,8% зазначили, що стан не змінився, 22,7% зазначили, що емоційний стан погіршився.

Емоційний стан дитини може змінюватись залежно від багатьох факторів, таких як: стосунки з однокласниками, стосунки з вчителем та асистентом вчителя, успішність на уроках.

Результати представлені на діаграмі на рисунку 17.

Рисунок 17 – Як змінився з початком навчального року змінився емоційний стан дитини?

На восьме запитання закритого типу «Як з початком навчального року змінились процеси пам'яті, уваги, мислення у дитини?» 59,1% відповіли, що процеси з початком навчального року покращились, 27,3% відповіли, що процеси не змінились, 13,6% зазначили, що процеси погіршились.

Процеси уваги, пам'яті та мислення змінюються протягом року залежно від того, яка атмосфера панує в учнівському колективі, від того чи адаптовані програми викладання під дитину з особливими освітніми потребами, від того чи проводяться заняття на задані теми і чи розвиваються ці процеси.

Результати представлені на діаграмі на рисунку 18.

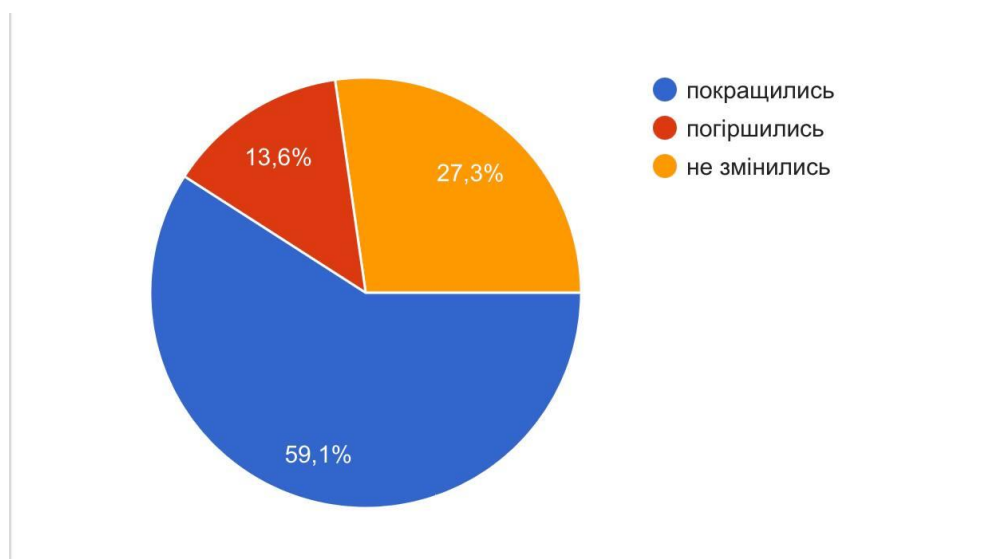

Рисунок 18 - Як з початком навчального року змінились процеси пам'яті, уваги, мислення у дитини?

На дев'яте запитання відкритого типу «Дитина має труднощі у спілкуванні з учителем, асистентом? (Які саме труднощі?)» 75% відповіли, що ніяких проблеми у дитини немає, 13% відповіли, що вчитель негативно налаштований по відношенню до учня, може підвищувати голос або не дослухається до учня, 6% зазначили, що проблема була в брехні учня та 6% через те, що учень зривав уроки.

Описані проблеми з вчителем та асистентом вчителя можуть виникати через недостатній рівень кваліфікації або небажання чи неготовність педагога працювати з дітьми з особливими освітніми потребами.

Результати представлені на діаграмі на рисунку 19.

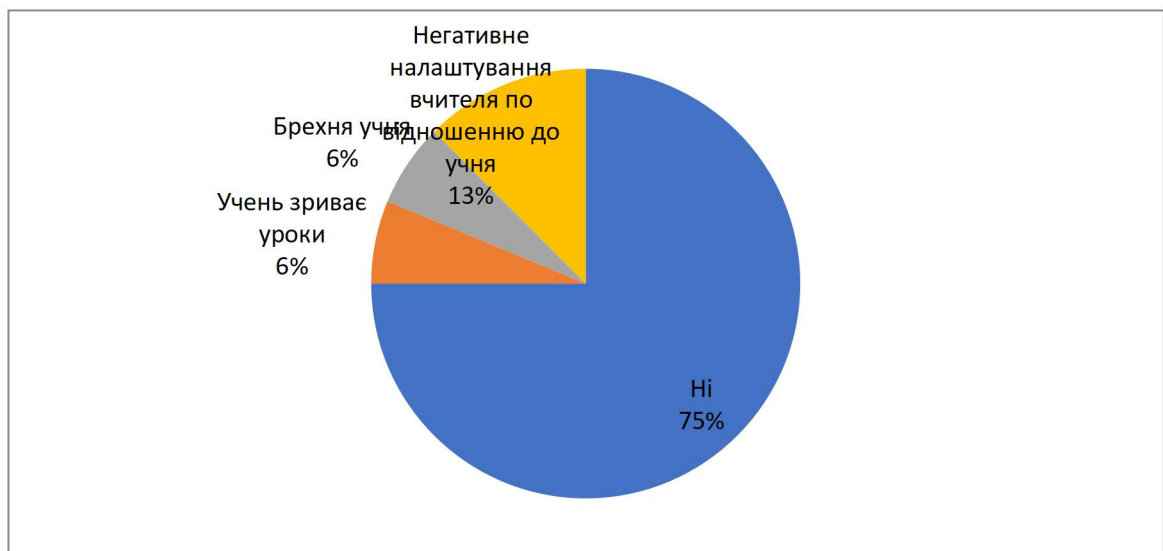

Рисунок 19 – Чи має дитина труднощі у спілкуванні з учителем чи асистентом?

На десяте запитання відкритого типу «Чи звертаєтесь Ви за допомогою до вчителя чи асистента вчителя?» 100% респондентів відповіли, що звертаються за допомогою до вчителя.

Батьки та вчителі і асистенти вчителів працюють разом над забезпеченням адаптації та комфортного перебування в школі учня з особливими освітніми потребами, тому відповіді можна вважати правдивими.

На одинадцяте відкрите запитання «Що для Вас є найціннішим у відвідуванні дитиною школи?(оцінки, спілкування, знання, соціалізація та інше)» 38% відповіли, що важливе навчання, 31% зазначили, що важлива соціалізація, 29% зазначили, що найважливіше спілкування, 2% відповіли, що важливі оцінки.

Для дитини з особливими освітніми потребами відвідування школи має неоціненне значення, адже воно забезпечує не лише здобуття знань, а й всебічний розвиток особистості, тому всі ці компоненти дуже важливі у відвідуванні інклюзивної школи учнем з особливими освітніми потребами.

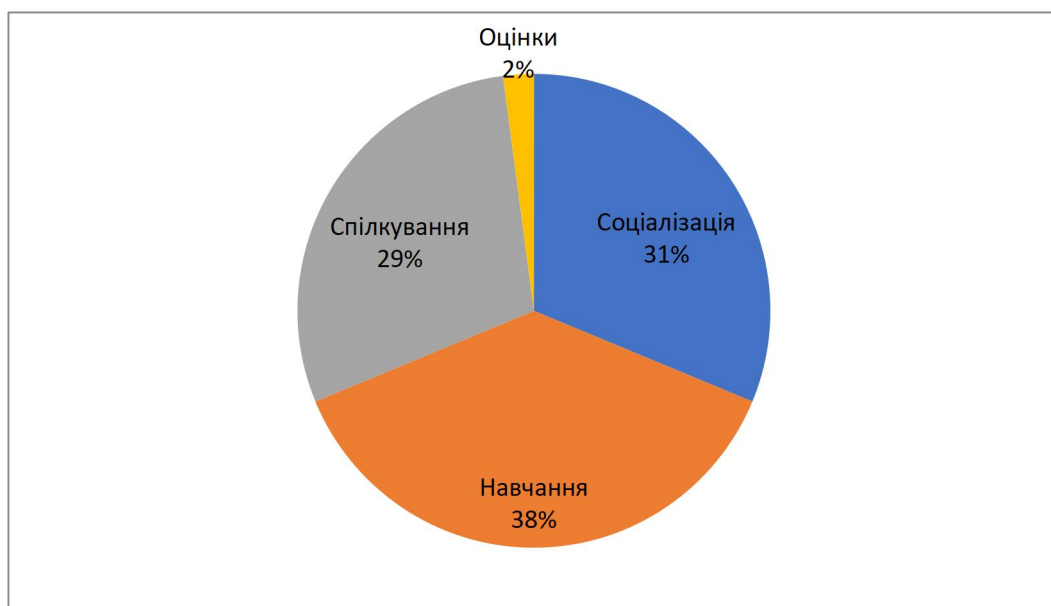

Рисунок 20 – Що для батьків дитини з особливими освітніми потребами найцінніше у відвідуванні дитиною школи?

На дванадцяте відкрите запитання «На що порадите звернути увагу соціальному педагогу?» респонденти відповіли так:

- на розвиток у дітей толерантного ставлення
- На емоційний інтелект, на мову "ворожнечі", концентрація уваги.
- на комунікацію вчителя з дітьми
- на взаємодію дітей
- на покращення атмосфери в класі
- Організація дозвілля дітей на перервах та ГПД, стимулювання до спільних та рухливих ігор

- Щоб яось допоміг здружити клас ,щоб не було у дітей відштовхування дітей з поганим мовленням чи тому ,що товстий чи ще щось. Було б непогано раз в тиждень чи два рази проводити з класом психологічні ігри на довіри ,зближення тощо

- На допомогу в спілкуванні з однолітками
- Все добре
- На труднощі у засвоєнні матеріалу.
- На увагу дітей
- У нас в класі дуже хороший соціальний педагог , яка завжди прийде на допомогу, яка направить в правильне русло , відкорегує поведінку дитини

- На те що, діти з ООП можуть потребувати додаткової підтримки у розвитку соціальних навичок, таких як спілкування, співпраця, толерантність тощо.

- на побудову навчального плану, щоб він був зручний для всіх
- більше приділяти увагу деталям
- Не знаю
- На те що кожна дитина з ООП унікальна, тому важливо створювати індивідуальний підхід до кожної з них

- Соціалізацію та спілкування з однолітками моєї дитини.
- більше ігор на взаємодію дітей, можливо якісь цікаві тематичні заняття

- Міжособистісне спілкування, повага до дорослих
- На емоційний стан дитини
- Важко відповісти, мене цілком влаштовує як працює соціальний педагог

За відповідями батьків дітей з особливими освітніми потребами спостерігається тенденція проблеми взаємодії учня з особливими освітніми потребами з учнівським колективом та прийняття іншими учнями учня з особливими освітніми потребами.

Отже, за допомогою опитувальників вдалось вдало провести анкетування та визначити головні проблеми дітей з особливими освітніми потребами з якими вони стикаються під час навчання в інклюзивній школі.

2.2. Сценарій заняття з елементами тренінгу для дітей молодших класів для знайомства та оптимізації адаптації дитини молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище

Виходячи з проведеного дослідження можна зробити висновок, що головною проблемою в адаптації дітей з особливими освітніми потребами є несприйняття її однокласниками а також невпевненість самої дитини. Для оптимізації адаптації я створила заняття з елементами тренінгу, яке направлене на прийняття учнівським колективом дітей з особливими освітніми потребами та полегшення знайомства і адаптації.

Назва заняття «Подорож у світ рівний для всіх»

Мета: знайомство дітей, оптимізація адаптації дитини з особливими освітніми потребами в шкільне середовище.

Вік: 6-7 років

Час: 55 хвилин

1. Вправа «Веселе привітання»

Час: 5-7 хвилин

Мета: створення позитивної атмосфери

Інструкція: «Сьогодні пропоную привітатись за допомогою м'ячика. Вам потрібно ловити м'ячик, називати своє ім'я та хобі і перекидати м'ячик наступному учню»

2. Презентація на тему: «Що таке інклюзія?»

Час: 8 хвилин

Мета: ознайомлення дітей з поняттям «інклюзія».

Інструкція: «Зараз давайте разом подумаємо над тим, що таке інклюзія.

Слайд 1:

Що таке інклюзія?

Уявіть собі клас, де всі діти різні. Деякі люблять малювати, інші - співати, а дехто - грати у футбол. Хтось має кучеряве волосся, а хтось - пряме. Деякі діти швидко бігають, а інші - повільно. А вам і уявляти не потрібно, тому, що кожен клас в школі все схожий на такий, тобто інклюзія вже серед нас.

Слайд 2: Інклюзія - це коли всі ці діти разом навчаються, граються та спілкуються. Це означає, що ми поважаємо та цінуємо різноманіття, яке робить нас унікальними.

Слайд 3: Хто такі діти з особливими освітніми потребами?

Діти з особливими освітніми потребами - це просто діти, які мають певні особливості, що роблять їх трохи відмінними від інших. Наприклад, вони можуть мати:

- Особливості розвитку: їм може знадобитися трохи більше допомоги, щоб вчитися та гратися.
- Особливості фізичного стану: вони можуть користуватися візком або мати інші особливості, які роблять їх рухи трохи інакшими.
- Особливості сприйняття: їм може бути складно бачити, чути або розуміти мову.

Діти з особливими освітніми потребами - такі ж, як і всі інші. Вони хочуть дружити, гратися, вчитися та бути щасливими.

Слайд 4: Як ми можемо бути інклюзивними?

- Бути уважними та терплячими.
- Задавати питання, якщо нам щось незрозуміло.
- Пропонувати допомогу, якщо вона потрібна.
- Не використовувати образливі слова.
- Пам'ятати, що кожен з нас - унікальний.

Інклюзія - це не просто слово. Це спосіб життя, який робить наше суспільство кращим для всіх!

Слайд 5: Як поводитися з дітьми з особливими освітніми потребами?

- Ставтеся до них з повагою та добротою.

- Не звертайте уваги на їхні особливості, спілкуйтесь з ними як з звичайними дітьми.

- Запропонуйте їм свою дружбу та підтримку.
- Будьте терплячими та розуміючими.
- Не бійтеся задавати їм питання, якщо вам щось незрозуміло.

Слайд 6: Що робити, якщо ви бачите, що дитина з особливими потребами потребує допомоги?

- Запитайте, чи потрібна їм ваша допомога.
- Якщо вони потребують допомоги, запропонуйте її.
- Будьте уважні та терплячі.
- Не соромтеся звертатися за допомогою до дорослих.

Слайд 7: Пам'ятайте, що всі ми різні, але це не робить нас гіршими або кращими. Ми всі можемо жити та вчитися разом, якщо будемо поважати та цінувати одне одного.

3. Вправа «Ми всі різні і водночас дружні»

Час: 10 хвилин

Мета: демонстрація через характеристики дітей їх відмінність між собою, прийняття цих відмінностей.

Матеріали: кольорові олівці, ручки, аркуші паперу

Інструкція: «Зараз вам потрібно подумати над тим, що вас виділяє з-поміж інших. Можливо це кучеряве волосся, або гарні окуляри, або гнучкі ноги, або балакучість. Спробуйте намалювати і представити свою особливість класу».

Обговорення: Чи важко вам було придумати свою особливість?

Чия особливість з класу вам найбільше сподобалась?

Висновок: «Всі люди різні, і це прекрасно. У кожного з нас є свої особливості, які роблять нас унікальними.

Важливо поважати особливості інших людей. Ми не повинні сміятися з людей, які відрізняються від нас, або знущатися над ними.

Ми можемо подружитися з кимось, хто має зовсім інші особливості, ніж ми. Дружба не залежить від того, чи схожі ми один на одного.

Пам'ятайте:

Дружба робить наше життя кращим.

Будьте толерантними та поважайте інших людей.

Давайте разом зробимо світ кращим!

4. Вправа «Аналіз мультику»

Мета: навчити дітей поважати особливості інших

Час: 7 хвилин

Матеріали: відеоролик

Інструкція: «Зараз пропоную вам переглянути відеоролик про лісове життя тваринок і проаналізувати його».

https://www.youtube.com/watch?v=CY_WgE-WRT0

Обговорення:

- Хто був основним героєм цього відео? Чим він відзначався?
- Які тваринки зустрічалися у мультику? Як вони відрізнялися одна від одної?
- Чому деякі тваринки допомагали іншим, а інші - ні?
- Чому їм вдалося подружитися?
- Як ви думаєте, чому важливо поважати особливості інших?
- Який урок ми можемо вивчити з цього мультфільму щодо поваги до інших та їхніх особливостей?

Висновок:

Мультфільм "Мультфільм про дружбу і толерантність" вчить нас тому, що:

- Важливо поважати особливості інших.
- Ми можемо подружитися з кимось, хто має зовсім інші особливості, ніж ми.
- Підтримка і допомога здатні зробити наше життя щасливішим.

5. Вправа «Прийняття»

Мета: допомогти дитині з особливими освітніми потребами увійти в колектив і знайти друзів.

Час: 8 хвилин

Інструкція: «Зараз ми всі станемо в коло і по черзі кожен буде виходити в середину кола і називати свої певні негативні особливості з якими можуть стикнутись однокласники. Наприклад: іноді мені буває сумно і я не хочу ні з ким говорити або іноді я можу когось образити, сам того не розуміючи. Коли дитина в центрі висловила свої особливості всі інші однокласники мають сказати, що їм подобається в цій дитині. Наприклад: мені подобається з тобою дружити бо ти вмієш добре придумувати сюжет гри або мені подобається з тобою дружити бо обійми з тобою роблять мене щасливим».

Заключне слово: «Дякую вам, що ви щиро поділились своїми особливостями та почули одне одного.

Пам'ятайте, що всі ми різні, але це робить наш світ цікавим та багатшим.

6. Вправа «Вікторина»

Мета: інструктаж з правил поведінки з учнем з особливими освітніми потребами

Час: 10 хвилин

Інструкція: «Зараз ми з вами відправимось у чарівний морський світ і спробуємо дати відповіді на запитання»

Посилання на вікторину:
<https://wordwall.net/uk/resource/68446654/%d0%b2%d1%96%d0%ba%d1%82%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%bd%d0%b0>

Заключне слово: «Ви чудово впорались, дякую за активність!»

7. Вправа «Прощання»

Мета: позитивне завершення уроку

Час: 5 хвилин

Інструкція: «Давайте зараз по колу один одному побажаємо щось хороше, наприклад:

- Ти дуже гарно посміхаєшся!
- Мені подобається з тобою грати.
- Бажаю тобі приємного дня!

А той, хто не знає, що побажати - може просто обійнятись».

Дякую вам за урок! Мені було дуже приємно з вами працювати. До наступної зустрічі!

Отже, таке заняття дасть змогу дітям краще пізнати один одного, познайомитись з поняттям інклюзія, також дозволить уникнути стигматизації учня з особливими освітніми потребами, дозволить зрозуміти учням, що особливості - це нормально. Розроблена вікторина допоможе учням не розгубитись та мати уявлення про те, як себе поводити з учнем з особливими освітніми потребами.

ВИСНОВОК ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Згідно теми дипломного дослідження було проведено два опитування серед вчителів та асистентів вчителів та батьків дітей з особливими освітніми потребами. Дослідження проводилося протягом 2024 навчального року, в ньому взяли участь батьки дітей з особливими освітніми потребами, а також вчителі та асистенти вчителів, які викладають в інклюзивних класах. До вибірки увійшли 22 батьків дітей з особливими освітніми потребами та 18 вчителів та помічників вчителів, які викладають в інклюзивних класах. Всього в дослідженні взяли участь 40 респондентів різної статі. У ході дослідження ми звернули увагу на те, що на рівень адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами впливає багато факторів, починаючи від індивідуальних навичок і закінчуючи взаємодією дитини з учителями та однокласниками. Обидва дослідження проводилися за допомогою Google Forms і були анонімними, а дані були зібрані від вчителів, асистентів і батьків дітей з особливими освітніми потребами. Основною базою дослідження є Київський «Навчально-виховний комплекс № 141 «Освітні ресурси та технічна підготовка». В ході дослідження було з'ясовано, що провідною проблемою в адаптації дітей з особливими освітніми потребами є проблема у спілкуванні з однокласниками, несприйняття дитини іншими учнями, відсутність у дитини з особливими потребами самовпевненості, недостатня кількість занять та тренінгових уроків направлених на згуртування колективу, просвітницької діяльності щодо інклюзії.

Виходячи з цього, було створено заняття для дітей молодшого шкільного віку на 55 хвилин, яке направлене на згуртування колективу, знайомство, просвітництво дітей в сфері інклюзії. Також заняття з елементами тренінгу містило в собі онлайн вікторину, яка покликана дати учням конкретні рекомендації про те, як поводитись з дитиною з особливими освітніми потребами.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

3.1. Шляхи оптимізації адаптації індивідуалізовані під тип порушення дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами

Виходячи з проведеного аналізу дослідження у Розділі II можна зрозуміти, що в дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами є особливі проблеми, які пов'язані безпосередньо з типом порушення, яке вони мають. На базі цього потрібно розробити шляхи оптимізації адаптації для навчання дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Когнітивні порушення. Найчастіше порушення когнітивного розвитку характеризуються двома показниками: обмежені інтелектуальні здібності й труднощі у адаптації до вимог соціуму, досить часто вони поєднуються з іншими порушеннями розвитку.

Дітям з таким типом порушення необхідна спеціальна допомога, пов'язана із застосуванням вивченого матеріалу в щоденних життєвих ситуаціях. Тому перш за все, для навчання такого учня має бути підібраний педагогічний склад у вигляді вчителя та асистента вчителя з відповідною кваліфікацією, які вміють працювати з даним типом порушення. Такі діти молодшого шкільного віку мають вибірковий тип уваги, тому асистент має навчити учня звертати увагу на емоції дітей при взаємодії, на невербальні характеристики, корегувати під час взаємодії з дітьми поведінку учня з когнітивним порушенням. Учень з когнітивним порушенням потребує ряд адаптаційних впроваджень для навчання: адаптація середовища, адаптація форм навчальної діяльності, тобто збільшення часу на виконання певного завдання, адаптацію навчального матеріалу, тобто підручників, використання наочних матеріалів. Вчитель має сприяти включенню учня в роботу класу, долучати до групових занять, долучати до вирішення спільних задач чи вправ. Педагогу важливо не виділяти учня з порушенням але давати можливість висловитись у своєму темпі. Педагог має будувати свою взаємодію з учнем за знайомим сценарієм, уникати перепадів

настрою, бути емоційно стабільною постаттю. На перерві педагог має налаштувати колектив на взаємодію з учнем, розвивати сильні сторони і тим самим спонукати створення дружніх стосунків. Наприклад: учень з когнітивним порушенням вміє добре малювати, потрібно знайти друзів по інтересу та об'єднати дітей спільною справою. Педагогу важливо створити підтримуюче середовище навколо учня, працювати над його мотивацією досягти успіху.

Синдром Дауна. Синдром Дауна спричинений специфічною комбінацією хромосом, яка викликає специфічний фізичний і когнітивний розвиток. Синдром Дауна - це захворювання, яке найчастіше зумовлене аномалією хромосоми. Усі люди з синдромом Дауна мають додаткову 21-шу хромосому.

Перш за все, педагог має провести заняття знайомство з інклюзією, друге заняття має бути направлене на ознайомлення дітей з поняттям «синдром Дауна», розглянути особливості цього порушення, характеристики та правил поведінки коли в класі присутній такий учень. Це допоможе дітям не сторонитись учня з особливими освітніми потребами, не боятись проявів порушення а навпаки має спонукати до налагодження дружніх зв'язків. Педагогу потрібно залучати учня з таким типом порушення до групових вправ, долучати до виконання занять, взаємодії з іншими учнями. Також необхідно тренувати навички самостійності, дозволяти учневі демонструвати власне розуміння нового матеріалу. Для кращого засвоєння знань необхідно застосовувати різні види навчання так, як: вікторини, презентації, квести, відео з наведенням реальних прикладів, для кращого засвоєння. Потрібно підтримувати зв'язок з учнем, часто хвалити, цікавитись почуттями та емоціями учня. Педагогу варто організувати робоче місце такого учня правильно, задля уникнення сенсорного перенавантаження. Педагогу потрібно ввести цікаві групові вправи між уроками для розвантаження учня з особливими освітніми потребами і залучення однокласників до взаємодії з учнем. Це можуть бути вправи з елементами фізичної активності або арт-терапії.

Розлади аутистичного спектра. РАС характеризує групу дітей із дуже специфічною поведінкою, в якій спостерігаються труднощі соціальної

взаємодії, спілкування та потреба виконувати лише передбачувані та незмінні щоденні дії. Розлад аутистичного спектру характеризується недостатнім розвитком соціальних навичок.

Перш за все, перед початком роботи з учнем з таким порушенням, педагог має вибрати чіткий напрям взаємодії та притримуватись його. Педагог має знайти підхід до такого учня, дізнатись про його захоплення, на основі цього, вчитель може вигадати систему заохочень для мотивації дитини з особливими освітніми потребами. Також потрібна максимальна візуалізація у всьому так, як діти з розладом аутистичного спектру в основному візуали. Дитина з розладом аутистичного спектру для полегшення адаптації має виконувати ті ж дії, що і однокласники, завдання при цьому можуть бути полегшені, тобто якщо діти відповідають на запитання усно, то і дитина з таким порушенням має долучитись але вчитель може регулювати складність запитань для дитини з особливими освітніми потребами. Для уникнення ексклюзії вчитель має ставитись до дитини з таким порушенням як до інших дітей, але потрібно адаптувати завдання, щоб це було їй під силу. Головне завдання педагога у соціальній взаємодії дитини з розладом аутистичного спектру та однокласників – це регулювання взаємодії. Наприклад: під час взаємодії дітей, вчитель може давати підказки, які будуть направлені на навчання дитини правилам соціальної взаємодії, вчитель може використовувати такі фрази: «привітайся з дітками, коли хочеш відповісти – піднімай руку». Якщо дитина виконує вказівки, вчитель може застосовувати систему заохочень для створення мотивації. Для взаємодії однокласників з дитиною з таким порушенням у навчальну діяльність потрібно вводити різні ігрові групові заняття, цікаві всім учням.

Розлади мовлення. Розлади мовлення часто проявляються різноманітно і включають порушення розумових операцій (аналізу, синтезу, класифікації, узагальнення). Симптоми мовних розладів різноманітні і варіюються від відносно простих форм (мовчання, заміна звуків) до дуже складних форм (наприклад, повна відсутність мови через збереження слуху, порушення мови через неврологічні розлади тощо).

Навчання дітей з таким порушенням починається з адаптації навчальних методик так, щоб вони були доступні для учня. В навчання потрібно включати більше наочного матеріалу, педагог має розповідати новий матеріал повільно і чітко і підкріплювати це матеріал письмово, також важливо давати дитині чіткі завдання та вказівки щодо них, педагог має перевіряти чи дитина розуміє завдання або матеріал, якщо не розуміє, то потрібно перефразувати завдання. Потрібно заохочувати ставити запитання. У навчальній та соціальній взаємодії потрібно навчати дітей слухати, наприклад просити дитину інтерпретувати щойно почуте для кращого розуміння. Для групової взаємодії можна обрати варіант вікторини для засвоєння викладеного на уроці матеріалу. Потрібно групувати учнів по парам для формування дружніх зв'язків. Під час навчання можна заохочувати дітей до соціальної взаємодії, наприклад вчитель може попросити всіх учнів обговорити з сусідом по парті порядок виконання завдання, часто потрібно виділяти час на уроці для обговорення.

Порушення слуху. Загальна категорія «порушення слуху» охоплює широкий діапазон: від часткових втрат слуху, що можуть лише заважати в гамірних середовищах, до глухоти, коли діти не можуть чути звуки, навіть якщо їх підсилюють (за допомогою слухових апаратів).

Перш за все, для навчання дітей з порушеннями слуху потребують спеціальних підходів навчання, в кожному завданні вчитель має врахувати таку наявну особливість. Наприклад: розповідаючи лекцію вчитель має продемонструвати текст на проекторі, всі вправи мають бути також виведені на проектор. Всю інформацію, вказівки, правила необхідно підкріплювати наочно. Для класів в яких навчається такий учень з особливими освітніми потребами необхідно проводити просвітницькі заходи про правила поведінки з таким учнем. Вчитель має направляти взаємодію учнів з учнем з особливими освітніми потребами. Наприклад: вчитель має пояснити однокласниками, що учневі з особливими освітніми потребами можна користуватись телефоном для навчання. Просити однокласників під час відповіді робити паузи для кращого розуміння інформації учнем з особливими освітніми потребами. Вчитель має

регулювати обговорення, слідкувати щоб діти не перебивали один одного, ввести з учнем з особливими освітніми потребами особливий жест, який він може показати якщо не зрозумів завдання чи поданої інформації.

Порушення зору. До категорії порушення зору включаються всі порушення від незначного та глибокого зниження зору до функціональної або повної (тотальної) сліпоти. До порушень зору відносять сліпоту, слабозорість, косоокість.

Вчитель має підготувати учнівський колектив до взаємодії з учнем з порушенням зору, пояснити правила та особливості взаємодії з таким учнем. Учень з порушеннями зору часто потребує вивчення простору за допомогою дотиків, потрібно пояснити це однокласникам для того щоб уникнути непорозумінь, також потрібно навчити дітей поважати особистий простір, це стосується як однокласників, так і самого учня з особливими освітніми потребами. Вся інформація має бути подана шрифтом Брайля або жирним шрифтом. Під час групового обговорення варто залучати до нього учня з особливими освітніми потребами, також потрібно тренувати ініціативність у таких дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. Учня з порушеннями зору потрібно залучати до групової роботи використовуючи спеціальні вправи та інструменти роботи із порушеннями зору. Вправи для групової роботи мають орієнтуватись на те, щоб показати сильні сторони учня з порушеннями зору для його кращої адаптації в колектив.

Загалом оптимізація адаптації в інклюзивний простір для учня з порушеннями зору полягає у поданні інформації чітко, за допомогою спеціальних інструментів, також у наданні максимальної підтримки.

Дитячий церебральний параліч. Основним симптомом дитячого церебрального паралічу є повільність або нездатність розвивати рухові навички та навички, необхідні для навчальної та ігрової діяльності. У деяких дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, особливо на початковому етапі навчання, спостерігається нестійкість рівноваги при ходьбі,

погана координація рухів, не сформованість реакцій рівноваги, неправильне положення тіла, кінцівок, голови.

Учень з таким видом порушення має бути забезпечений допоміжними елементами інтер'єру, такі як: комунікаційні дошки, спеціальні кутові стільці, які забезпечують підтримку під час сидіння, інструменти для підсилення комунікації – це картки з малюнками, буквами, словами, ноутбуки та інші інструменти, які полегшують процес взаємодії учня з дитячим церебральним паралічем з однокласниками та вчителем.

Під час організації уроку вчитель має врахувати особливості учня. Формувати полегшенні завдання для такого учня, демонструвати інформацію за допомогою різних засобів. Вчитель має робити перерви під час уроку для руханок. На перерві вчитель може пропонувати вправи для всіх дітей, залучаючи учня з особливими освітніми потребами.

Емоційні та поведінкові порушення. Емоційні й поведінкові розлади можуть спричинятися багатьма різними чинниками, що охоплюють біологічні, психоаналітичні, поведінкові, феноменологічні та соціальні аспекти.

Емоційні порушення. Вони включають в себе тривожність, депресію.

Перш за все, педагогу перед роботою з учнем з емоційним порушенням потрібно ознайомитись з причинами розладу для уникнення повторного травмування учня. Також потрібно провести просвітницьку діяльність з іншими учнями, пояснити причини виникнення конкретного емоційного порушення, правил поведінки з таким учнем.

Учням з тривожним розладом потрібен високий рівень підтримки від навколишнього середовища. Вчитель має цікавитись самопочуттям учня, контролювати його емоційний стан, уникати кризових станів, навчити учня дихальним вправам для зменшення тривоги. Для ефективної адаптації вчитель може застосовувати ігрову групову терапію. Це допоможе сформувати позитивні стосунки як з вчителем, так і з однокласниками.

Робота вчителя, в класі якого навчається учень з депресивним розладом, має направити свою діяльність на забезпечення таких факторів: створення

атмосфери підтримки, постановка зрозумілих цілей, вчитель має спиратись на сильні сторони учня, під час навчання потрібно давати учням максимальну насиченість емоціями, потрібно застосовувати різні інструменти навчання: заспокійливу музику, малювання завдань, використання презентацій з різними анімаціями.

Поведінкові порушення. Поведінкові порушення включають в себе: агресивну поведінку, погані стосунки з ровесниками, крадіжки, проблеми в навчанні.

Вчитель має зосередити роботу над позитивними сторонами учня, допомагати розвивати мотивацію. В таких випадках педагогу варто застосовувати казкотерапію, арт-терапію за допомогою цих інструментів педагог демонструє учню прийнятну соціальну поведінку, наслідки хороших і поганих вчинків. Так, як кожна дитина особлива, педагог має визначити конкретний стиль спілкування з дитиною і притримуватись його, також цей стиль поведінки має збігатись зі стилем поведінки батьків, щоб в учня не виникало дисонансів у поведінці дорослих.

Синдром дефіциту уваги та гіперактивність. Синдром дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) встановлюється дітям, у яких постійно системно виникають певні прояви поведінки, насамперед: дитині важко концентрувати увагу, їй важко слідувати інструкціям, часто щось забуває та губить.

При навчанні учня з такими порушеннями необхідно не намагатись знизити активність дитини. За допомогою активних групових вправ на перерві педагог зможе дати дитині можливість направити енергію в правильне русло. У класі мають бути встановлені чіткі правила, що можна робити на уроці, а що ні. Важливо, щоб правила були встановлені для всіх учнів. Наприклад: в середині уроку вчитель може вставити 5-ти хвилинну руханку, що допоможе дітям зняти напругу і дати вихід енергії. Уроки потрібно моделювати таким чином, щоб вони місти активні дії, наприклад: роботу біля проектора, малювання плакату на тему уроку. Якщо дитині важко дається виконання завдання, можна розбити завдання на дві частини. Також варто залучати учня до роботи в групі.

Отже, діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами з будь-яким порушенням здатні адаптуватись в учнівський колектив якщо для цього було залучено всі можливі інструменти. Важливу роль відіграє підготовка педагога до роботи з різними порушеннями, також наявність інклюзивного дизайну та творчого підходу у роботі з учнями. Головними пріоритетами педагога має бути надання якісних знань та забезпечення підготовленого учнівського колективу до навчання з учнями з особливими освітніми потребами.

3.2. Вправи – як шлях оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в шкільне середовище

Для кожного порушення дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами важливо застосовувати вправи для оптимізації адаптації в учнівський колектив. Ці вправи можуть бути, як групові – для знайомства, представлення себе в колективі, згуртованості, прийнятті особливостей інших та своїх, так і самостійні, для набуття учнем самовпевненості.

Когнітивні порушення. Для цього типу порушення для оптимізації адаптації можуть бути корисні вправи на розвиток мови, уваги, пам'яті та просторове сприйняття.

Вправа «Хто поруч з тобою?»

Мета: розвиток просторового сприйняття, згуртованість

Час виконання: 15 хвилин

Матеріали: м'яч, м'яка іграшка.

Хід роботи: Однокласники стають в коло, в центр стає один учень, педагог кидає йому м'ячик і вказує напрямок в якому стоїть наступний учасник кола(право, ліво, спереду, ззаду), дитина має кинути м'яч в правильному напрямку.

Підказка: якщо учню з особливими освітніми потребами важко дається виконання вправи можна направляти його словесними підказками, наприклад: ліво – це там де вікно, право – це там де двері.

Синдром Дауна. Для цього типу порушення найкраще підійдуть вправи з арт-терапії, направлені на розвиток дрібної моторики з залученням інших учнів.

Вправа «Рухливі пальчики»

Мета: розвиток дрібної моторики, уяви, творчості.

Час: 15-20 хвилин

Матеріали: фарби, аркуші паперу

Хід роботи: Перед початком малювання педагог пропонує розім'яти пальчики. Далі вчитель роздає учням аркуші паперу і пропонує намалювати малюнок на тему уроку пальчиками, для цього потрібно підібрати фарби по кольорам, можна також озвучувати з учнями який колір для чого потрібен.

Підказка: учневі з особливими освітніми потребами можна продемонструвати як виконувати вправу, також після виконання вправи важливо обговорити всі малюнки і похвалити учнів за виконання вправи.

Вправу можна адаптувати під конкретні ситуації та конкретні учнівські колективи, можна залучати однокласників до малювання спільного великого малюнку з учнем з особливими освітніми потребами.

Розлад аутистичного спектру. Для цього типу порушення підійдуть вправи, які направлені на розвиток соціальних навичок, поліпшення комунікативних навичок, розвитку уяви та креативності та зменшення тривоги.

Вправа «Ляльковий театр»

Мета: розвиток уяви та соціальних навичок

Час виконання: 45 хвилин

Матеріали: ляльки

Хід роботи: 1 Варіант: вчитель за допомогою лялькового театру відіграє різні соціальні ролі, з якими діти можуть стикатися, наприклад, продавець, учитель або лікар.

2 Варіант: вчитель дає ролі всім учням в класі, в тому числі і учню з особливими освітніми потребами щоб дослідити свої інтереси та набути новий досвід.

Підказка: хід роботи педагог може корегувати в будь-яким зручним шляхом, звертаючи увагу на ті соціальні навички, з якими учень з особливими освітніми потребами має труднощі.

Розлади мовлення. Для цього розладу корисними будуть вправи, які сприяють розвитку мовних навичок, поліпшенню навички спілкування, збільшенню словникового запасу, розвитку креативності та уяви.

Вправа «Опис карток»

Мета: розвиток мовних навичок, адаптація в учнівський колектив.

Час виконання: 25-30 хвилин

Матеріали: картки з картинками, фломастери або олівці, папір.

Хід роботи: Роздаємо учням картки з картинками. Учень з особливими освітніми потребами описує свою картинку іншим, не називаючи її. Наприклад, "Це кругле, їстівне, зеленого кольору ззовні і червоного всередині.» Інші діти ставлять запитання, щоб вгадати, що на картинці. Наприклад, "Це ягода?", "Це солодке?" Коли картинка вгадана, всі діти малюють її на папері. Потім діти міняються картками, і вправа повторюється.

Підказка: Для вправи можна використовувати інші інструменти, наприклад: кубики з картинками. Можна також ускладнити завдання, попросивши дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами описувати свою картинку за допомогою жестів, міміки або звуків.

Порушення зору. Для цього типу порушення вправи мають бути спрямовані на: розвиток сенсорних навичок, збільшення словникового запасу, навчання роботи в колективі.

Вправа «Вгадай предмет»

Мета: розвиток сенсорних навичок, робота в колективі.

Час виконання: 45 хвилин

Матеріали: різні предмети, з різними текстурами, запахами, різної температури. Наприклад: пісок, вода, натуральне каміння, ефірні масла, музичні інструменти, м'які іграшки.

Хід роботи: Вчитель ділить учнів на невеликі групи, учні по черзі досліджують предмети, описуючи їхні властивості. Якщо учневі з особливими освітніми потребами важко описати предмет, то вчитель допомагає, за потреби змінює предмет. Після того, як всі учні дослідили предмети, вчитель пропонує їм створити спільну історію, використовуючи свої сенсорні враження, з тим предметом, який їм трапився.

Підказка: Можна використовувати музику або інші сенсорні матеріали, щоб допомогти дітям зосередитися та стимулювати їх уяву.

Порушення слуху (Ігри на розвиток мови «Ланцюжок слів», «Вгадай звук»)

Вправа «Легка жестова мова»

Мета: розвиток навичок невербального спілкування, робота в команді

Час виконання: 45 хвилин

Матеріали: картки з зображенням легких слів жестовою мовою, наприклад: собака, кішка, привіт, стіл в тд.

Хід роботи: Педагог роздає дітям картки з зображенням слова жестовою мовою. Кожен учень намагається запам'ятати слово, виходить до дошки, демонструє його а інші учні за ним повторюють, далі кожен учень має придумати історію зі словом, яке їм випало і під час розповіді використовувати слово жестовою мовою.

Підказка: Потрібно заохочувати дітей використовувати жестову мову для спілкування один з одним не лише під час гри, але й протягом дня.

Дитячий церебральний параліч (Ліплення з пластиліну на спільну тематику з однокласниками)

Вправа «Ліплення з пластиліну»

Мета: розвиток уяви, робота в колективі, розвиток дрібної моторики

Час виконання: 45 хвилин

Матеріали: пластилін, різні інструменти для моделювання, дощечки.

Хід роботи: Учні разом з вчителем обирають тематику для ліплення, наприклад: морський світ, кожен учень обираю морську істоту, яку буде ліпити і

згодом представляє її класу, далі учні можуть придумати спільну історію про зліплених істот і розіграти її.

Підказка: Якщо в учня з особливими освітніми потребами виникають труднощі, то обов'язково потрібно допомогти але не виконувати роботу замість учня.

Емоційні та поведінкові порушення. Для цього порушення важливі вправи для розвитку самоконтролю, самосвідомості, набуття навичок роботи в колективі.

Вправа «Вгадай емоцію»

Мета: розвиток емоційної самосвідомості, самоконтролю та навичок спілкування.

Час виконання: 45 хвилин

Матеріали: картки з зображеннями різних емоцій (радість, смуток, гнів, здивування, страх), папір, олівці.

Хід роботи: Учні по черзі витягують картки з зображеннями емоцій та зображують їх за допомогою міміки, жестів та рухів тіла. Після того, як всі емоції будуть зображені та вгадані, вчитель може запропонувати учням намалювати емоції, які їм найбільше сподобалися.

Підказка: Вчитель може допомагати учню з особливими освітніми потребами, якщо учню важко зобразити емоцію.

Синдром дефіциту уваги та гіперактивність. Вправи для такого типу порушення мають бути направлені на набуття навичок концентрації уваги, (Вправи на концентрацію уваги «Знайди відмінності»)

Вправа «Творча естафета»

Мета: розвиток уваги, розвиток навичок концентрації уваги, робота в колективі

Час виконання: 30 хвилин

Матеріали: папір, олівці.

Хід роботи: Учні діляться на команди по 4-5 осіб. Кожна команда отримує аркуш паперу і олівці. За сигналом вчителя перший учасник кожної команди

малює частину малюнка протягом 1 хвилини. Потім передає аркуш наступному учаснику, який продовжує малюнок. Вправа завершується, коли всі учасники команди внесли свій вклад у малюнок. Команди представляють свої малюнки та обговорюють їх.

Підказка: Використовуйте різні методи та форми роботи, щоб утримувати увагу і зацікавленість учнів.

Отже, ці вправи можуть бути корисні для кожного типу порушення. Використання вправ для адаптації дітей з особливими освітніми потребами в учнівський колектив є важливим інструментом, який може допомогти їм успішно інтегруватися в шкільне середовище та розвинути необхідні навички для подальшого життя. Важливо, щоб вправи підбиралися з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини, а також були цікавими та захоплюючими. Співпраця педагогів, батьків та інших фахівців є ключовою для створення сприятливого середовища, в якому учні з особливими освітніми потребами зможуть відчувати себе комфортно, впевнено та розвивати свій потенціал.

ВИСНОВОК ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Отже, оптимізація адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами може впроваджуватись за допомогою багатьох шляхів. Одним із ефективних таких шляхів – є тренінгові вправи, які допоможуть учням влитись в учнівський колектив, позбавитись певних страхів та підкріпити самовпевненість.

Успішна адаптація школярів з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього простору залежить від комплексного підходу, який охоплює:

Підготовку вчителів. Вони повинні володіти відповідною кваліфікацією і знаннями про особливості різних видів порушень.

Адаптація навчального середовища. Включає фізичну адаптацію класу, використання спеціальних навчальних матеріалів та методик та створення сприятливої соціальної атмосфери.

Застосування спеціальних методів навчання. Вчителі мають використовувати методи, які відповідають індивідуальним потребам кожного учня з особливими освітніми потребами.

Участь у групових вправах та заняттях. Важливо залучати дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами до участі у групових заняттях та сприяти їх спілкуванню зі своїми однокласниками.

Впровадження вправ. Вправи для розвитку різних навичок (мовних, соціальних, творчих) допоможуть учням з особливими освітніми потребами адаптуватися до інклюзивного середовища.

Вчителі мають орієнтуватись на те, що кожен учень з особливими освітніми потребами унікальна, і те, що підходить одному учню, може не підходити іншій. Тому педагогам і батькам важливо спільно розробити індивідуальний план адаптації для кожної дитини. При правильному підході та підтримці всі діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами можуть успішно навчатися та розвиватися в інклюзивному середовищі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Досліджуючи проблему оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, ми проаналізували поняття, які в широкому концепті впливають на визначення основних проблем. Були визначені суті понять «інклюзивна освіта», «діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами», «адаптація в шкільне середовище», «оптимізація адаптації», у визначення яких входили головні ідеї інклюзивної освіти, мета інклюзивної освіти, головні принципи інклюзивної освіти, законодавча база функціонування інклюзивної освіти. Визначення цих понять допомогло створити цілісне уявлення про функціонування інклюзивної освіти, та згодом визначити, у яких саме складових є проблема яка спричиняє низький рівень адаптації.

Були визначені проблеми в адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами: міжособистісні та особистісні. Проблеми визначались для основних класифікацій дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, такі як: діти з вадами слуху, діти з порушенням зору, діти з порушенням мовлення, діти з порушенням інтелектуального розвитку, діти з розладом аутистичного спектру, діти з ДЦП, діти з синдромом Дауна, діти з порушенням психоемоційного розвитку. Були визначені проблеми в оптимізації адаптації дітей з особливими освітніми потребами в шкільне середовище такі, як: проблема фізичної доступності, проблема психолого-педагогічної готовності, проблема з законодавством в сфері інклюзивної освіти, відсутність цілісного підходу, проблема формування інклюзивної культури, неправильний розподіл коштів та інше. Аналіз цих проблем допоміг сформуванню напрям дослідження і визначити, які із зазначених проблеми є провідними у проблемах адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Було проведено опитування за двома напрямами. Воно проводилось серед вчителів та асистентів вчителів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами та батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими

освітніми потребами. Базою дослідження був навчальний заклад НВК 141 «ОРТ» міста Києва. В ході дослідження було з'ясовано, що провідною проблемою в адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами є проблема у спілкуванні з однокласниками, несприйняття дитини іншими учнями, відсутність у дитини з особливими потребами самовпевненості, недостатня кількість занять та тренінгових уроків направлених на згуртування колективу, просвітницької діяльності щодо інклюзії. Були виявлені проблеми в адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в опитувальниках як для батьків, дітей молодшого шкільного віку з ООП, так і для вчителів та асистентів вчителів. Деякі проблеми є спільні, такі як: несприйняття дитини з особливими освітніми потребами іншими учнями, невпевненість в собі, так і відмінні. Вчителі та асистенти вчителів зазначили сенсорне перевантаження гучними звуками, дотиками з боку учнів, а батьки дитини молодшого шкільного віку з ООП зазначили, що є проблеми сприйняття їх дитини однокласниками.

Виходячи з цього, було створено заняття для дітей молодшого шкільного віку на 55 хвилин, яке направлене на згуртування колективу, знайомство, просвітництво дітей в сфері інклюзії. Також заняття з елементами тренінгу містило в собі онлайн вікторину, яка покликана дати учням правила спілкування з дитиною молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. Були підібрані вправи, які стали головними інструментами на шляху оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. Шляхи оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами були індивідуалізовані під тип порушення. Відповідно до поставленої мети, а саме – розробити шляхи оптимізації адаптації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами з різними порушеннями ми підібрали вправи, які ефективно впливають на оптимізацію адаптацію. Для таких порушень як: когнітивні порушення: була розроблена вправа «хто поруч з тобою?», синдром Дауна: для цього порушення була розроблена вправа «рухливі пальчики», розлади аутистичного спектру:

розроблена вправа «ляльковий театр», розлади мовлення: розроблена вправа «опис карток», порушення зору: розроблена вправа «вгадай предмет», порушення слуху: розроблена вправа «легка жестова мова», дитячий церебральний параліч: розроблена вправа «ліплення з пластиліну», емоційні та поведінкові порушення: розроблена вправа «вгадай емоцію», синдром дефіциту уваги та гіперактивність: розроблена вправа «творча естафета». Отже, дані шляхи оптимізації адаптації можуть бути ефективні у роботі з дітьми молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва Н. Спільнота інклюзивно-ресурсних центрів Полтавщини - Моделювання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Google Sites: URL: <https://sites.google.com/site/irzpol/голова/моделювання-інклюзивного-навчання-дітей-з-особливими-освітніми-потребами>.
2. Вдовиченко Р., Курчатова А., Шапочка К. До питання організації інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами. Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. 2019. Т. 1, № 64. С. 43–46. URL: [https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29610/1/2019_Starosta%20Volodymyr_Nauk_visnik%20ped%201\(64\)2019%20s.230-237.pdf#page=43](https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29610/1/2019_Starosta%20Volodymyr_Nauk_visnik%20ped%201(64)2019%20s.230-237.pdf#page=43).
3. Гаяш О. Співпраця закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами як умова реалізації ідей інклюзії. Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. 2019. № 19. С. 60–66.
4. Гевко І. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку. Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. 2019. С. 52–58. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Ped-visnyk-64-2019-11.pdf>.
5. Гладуш В. Інклюзивна освіта в Україні. 2018. С. 1–16. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729855/1/Інклюзивна%20освіта%20в%20Україні%20успіхи,%20проблеми,%20перспективи.pdf>.
6. Горішна Н., Майчук О. Порухнення інтелектуального розвитку у дітей: підходи до діагностики. Social Work and Education, 2021. Вип. 8, №. 4. С. 528539.
7. Гук О. Ф., Бабич А. С. Педагогічні умови формування позитивного ставлення у дітей дошкільного віку із сімей внутрішньо переміщених осіб до нового закладу дошкільної освіти. Актуальні проблеми психології розвитку особистості : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12-15 травня 2023 року). Київ : Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 58-60. – 133 с. [Електронне видання]. ISBN 978-966-931-282-2 <https://pf.udu.edu.ua/othermenu-37/zbirnyk-tez-mizhnarodnoi-naukovo->

[praktychnoi-internet-konferentsii-aktualni-problemy-psykholohii-rozvytku-osobystosti-12-15-travnia-2023-roku](#)

8. Гук О., Тарасюк А. Особливості розвитку особистості дитини з розумовою відсталістю . Збірник тез IV Всеукраїнського Форуму за міжнародної участі: Дитина в тривожному середовищі: розвивальні і відновлювальні практики: Збірник тез (31 травня – 1 червня 2023 року, Київ) / за ред. О. Чуйко. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. С. 54-60. – 140 с. ISBN 978-617-8295-19-6 URL: <https://psy.knu.ua/images/2023/tezi-31.05.2023.pdf>

9. Дмитрик О. О., Токарева К. О. Фінансування інклюзивної освіти в Україні та за кордоном. Стратегії розвитку Харківської області на період 2021-2027 років : зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу, м.Харків, 23 січ. 2020 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПРН України, 2020. С. 38-47. URL : https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/12926/1/Tezy_23_01_2020-9.pdf

10. Довбиш О. Ф. Проблема навчання дітей з ДЦП в закладах освіти. Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції 25 травня 2022 року, м. Ніжин. 2022. С. 118–121. URL: http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2595/1/30.05%20Збірник%20тез_2022.pdf#page=119.

11. Загинайло С. В. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. освітній проект "На урок". URL: <https://naurok.com.ua/socializaciya-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-inklyuzivnomu-seredovischi-238594.html>.

12. Замазій Ю., Марінушкіна О. Адаптація учнів до шкільного навчання. Харків : "Ранок", 2011. 192 с.

13. Златова Н.В. ІПР для дитини о ООП (Порушення мовлення). освітній проект "На урок". URL: <https://naurok.com.ua/ipr-dlya-ditini-o-oor-porushennya-movlennya-288658.html>.

14. Інклюзивне навчання. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/tag/inklyuzivne-navchannya?&type=all&tag=інклюзивне%20навчання>.
15. Кеба Т. Оптимізація адаптації до шкільного навчання учнів першого класу. освітній проект "На урок". URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-optimizaciya-adaptaci-do-shkilnogo-navchannya-uchniv-1-klasu-215532.html>.
16. Клопота Є. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди. 2013. Т. 45, № 2. С. 94–101.
17. Козинець О., Линдіна Є. Труднощі у навчанні та соціалізації дітей з порушенням зору, слуху та інтелекту. Європейські практики інклюзивної освіти. 2022. С. 100–104. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/43596/88_Kozynets-100-105.pdf?sequence=1.
18. Колупаєва А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Харків : "Ранок", 2019. 304 с.
19. Компанець Н. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери : науково-метод. посіб. Київ : Ін-т спец. педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. 121 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738960/1/Kompanets%20Ps-Ped_suprovid%20emotion-voliovogo_rozvitku.pdf.
20. Кравчук Л. Особливості шкільної адаптації першокласників. Сучасна школа України. 2013. Спецвипуск. С. 1–13. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2950/1/L_Kravchuk_SSHU_9_IPPO.pdf.
21. Круглик А., Меркулова Н. Проблеми адаптації дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього навчального закладу. 2019. С. 48–53. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3561/1/кр.pdf>
22. Кудрявцева Н. Організація інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху в закладах загальної середньої освіти : автореф.

Кваліфікаційна робота. Київ, 2020. 81 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8f2b25d9-b670-49f4-94ff-192ec66e9c33/content>.

23. Кузнецова Т. Інклюзивна освіта як одна із умов соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. "Психологічний супровід учасників освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти, м. Житомир, 24 листоп. 2018 р. URL: <https://dpsz2018.blogspot.com/2018/11/blog-post54.html>.

24. Лівак Д. С. Особливості шкільної адаптації першокласників. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8000/1/Features%20_of%20_school_%20adapation_%20of_%20first-graders.pdf

25. Луцан Н. І. Наукові підходи до організації навчання дітей з особливими освітніми проблемами. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2019. № 1 (64). С. 152–156.

26. Науменко М., Ільч Л. Впровадження універсального дизайну в заклади загальної середньої освіти: аудит доступності. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2021. № 36. С. 53–58. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39395/1/L.%20M.%20Ilich,%20M.S.%20Naumenko_POTPPP.pdf.

27. Поліщук І. Адаптація молодших школярів. Science, people and the latest technologies. 2023. С. 170–173. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/09/SCIENCE-PEOPLE-AND-THE-LATEST.pdf#page=171>.

28. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ, 2019. 302 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>.

29. Присяжнюк І. Анкета/опитувальник для асистента вчителя. "Вивчення рівня адаптації учнів з ООП". освітній проект «На урок». URL: <https://naurok.com.ua/anketa-opituvalnik-dlya-asistenta-vchitelya-vivchennya-rivnya-adaptaci-uchniv-z-ooop-307540.html>.

30. Присяжнюк І. Анкета/опитувальник для батьків дітей з ООП. "Виявлення труднощів, пов'язаних з адаптацією". *освітній проект «На урок»*. URL: <https://naurok.com.ua/anketa-opituvalnik-dlya-batkiv-ditey-z-ooop-viyavlennya-trudnoschiv-pov-yazanih-z-adaptaciyu-307552.html>.

31. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957 : станом на 6 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text> (дата звернення: 09.06.2024).

32. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 24 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.06.2024).

33. Санкович М. Інклюзивна освіта: проблеми та шляхи впровадження в опорному ЗЗСО. *освітній проект «На урок»*. URL: <https://naurok.com.ua/inklyuzivna-osvita-problemi-ta-shlyahi-vprovadzhennya-v-opornomu-zzso-z-dosvidu-yablunickogo-liceyu-295526.html>.

34. Сергєєва Є. Готовність вчителі до роботи з дітьми з ООП. *національна освітня платформа «Всеосвіта»*. URL: <https://vseosvita.ua/library/gotovnist-vciteliv-do-roboti-z-ditmi-z-ooop-353730.html>.

35. Слозанська Г. І. Основні підходи до розуміння розладів аутистичного спектру у дітей молодшого шкільного віку: аналіз наукових джерел., 2022. С. 127. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25422/1/Slozancka.pdf>

36. Сороколіт Ю. Інклюзивне освітнє середовище як один з аспектів соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. 2020. С. 44–48. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16127/1/13_SOROKOLIT%20YuLIYa.pdf.

37. Стасюк Л., Мельничук О. Інклюзивна культура учасників освітнього процесу. Науковий часопис. 2023. № 44. С. 1–6.

38. Степанова-Камиш А. Навчання дітей ООП: адаптація та модифікація навчальних програм. *НУШ*. URL: <https://nus.org.ua/articles/navchannya-ditej-z-ooop-adaptatsiya-ta-modyfikatsiya-navchalnyh-program/>.

39. Фішер Г. Адаптація дітей з ООП в освітнє середовище школи. *освітній проект «На урок»*. URL: <https://naurok.com.ua/adaptaciya-ditey-z-ooop-v-osvitne-seredovische-shkoli-171447.html>.

40. Хто вони: діти з особливими освітніми потребами?. *Управління освіти та гуманітарної політики уманської міської ради*. URL: <https://um-osvita.gov.ua/index.php/1750-khto-voni-diti-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>.

41. Цимбал-Слатвінська С. Класифікація дітей з особливими освітніми потребами в аспекті професійної діяльності логопеда. *Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи»*. 2019. № 2. URL: <http://ppsh.udpu.edu.ua/article/view/178478>.

42. Швед М. Основи інклюзивної освіти : підручник. Львів : Укр. катол. ун-т, 2015. 360 с.

43. Шевченко В. Сучасні психолого-педагогічні методики розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Львів: Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2022. Випуск 36. 214 с

44. Юзюк В. Стан сформованості комунікативних навичок в учнів початкових класів з особливими освітніми потребами. *Магістерські студії: альманах*. 2021. № 21. С. 304–306.

45. Ярошенко І. І. Психологічні особливості адаптації дітей з вадами розвитку до навчання в умовах інклюзивної освіти : магістерська робота. 2020. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/4803>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

«Мене звали Рогач Яна Ігорівна, я студентка факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, проводжу дослідження рівня адаптації учнів з особливими освітніми потребами, яке допоможе мені у написанні дипломної роботи. Шановні батьки, цей опитувальник створений для виявлення проблем в адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Проходження опитування займе приблизно 10 хвилин. Інформація надана вами, дуже допоможе у дослідженні проблем в адаптації учнів з особливими освітніми потребами. Інформація, надана вами, буде повністю анонімною»

1. Ваша дитина з радістю іде до школи (Чому)?
2. У якому настрої Ваша дитина, зазвичай, повертається зі школи?
3. Що дитині подобається в школі?
4. У Вашої дитини є друзі в школі, в класі?
5. На Вашу думку, у дитини є труднощі у спілкуванні з однокласниками?
(Які?)
6. Ви допомагаєте дитині виконувати домашнє завдання?
7. З початку навчального року емоційний стан дитини:
Покращився, погіршився, не змінився
8. З початку навчального року процеси пам'яті, уваги, мислення у дитини:
Покращились, погіршились, не змінились
9. Дитина має труднощі у спілкуванні з учителем, асистентом? (Які саме?)
10. Чи звертаєтесь Ви за допомогою до вчителя чи асистента вчителя?
11. Що для Вас є найціннішим у відвідуванні дитиною школи?(оцінки, спілкування, знання, соціалізація та інше)
12. На що порадите звернути увагу соціальному педагогу?

ДОДАТОК Б

«Мене звати Рогач Яна Ігорівна, я студентка факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, проводжу дослідження рівня адаптації учнів з особливими освітніми потребами, яке допоможе мені у написанні дипломної роботи. Шановні вчителі та асистенти вчителів, цей опитувальник створений для виявлення проблем в адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Проходження опитування займе приблизно 15 хвилин. Інформація надана вами, дуже допоможе у дослідженні проблем в адаптації учнів з особливими освітніми потребами. Інформація, надана вами, буде повністю анонімною».

1. З яким настроєм, зазвичай, дитина з ООП приходить у клас? (Чому?)
2. Чи бувають у дитини з ООП різкі перепади настрою під час перебування у школі?(З якої причини?)
3. Чи бувають у дитини з ООП приступи не керованої агресії без очевидної причини?
4. Чи дотримується дитина з ООП правил поведінки в школі?
5. В учня/учениці з ООП є друзі в школі, в класі?
6. На Вашу думку, у дитини з ООП є труднощі у спілкуванні з однокласниками? (Чому?)
7. Дитина з ООП має труднощі у спілкуванні з учителем, асистентом? (Які?)
8. Чи прислухаються батьки до Ваших рекомендацій?
9. Чи дослухаєтесь Ви у роботі з дитиною до порад батьків?
10. З початку навчального року емоційний стан дитини з ООП :
Покращився, погіршився, не змінився
11. З початку навчального року поведінка на уроках дитини з ООП :
Покращилась, погіршилась, не змінилась
12. З початку навчального року процеси пам'яті, уваги, мислення:
Покращились, погіршились, помітно не змінились
13. За які сильні сторони Ви можете похвалити учня/ученицю з ООП?
14. Який предмет дається учневі/учениці з ООП найважче?
15. Який предмет дається учневі/учениці з ООП найкраще?
16. На що порадите звернути увагу соціальному педагогу?